

Lunds universitet

Lilian Muhsin & Jon Jeppsson

Institutionen för kommunikation och medier

JOUK10

Journalistik

Handledare: Jimmy Vulovic

2022-01-14

I allmänhetens intresse

En Weberiansk analys av objektivitetsidealet inom public
service

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1. Bakgrund	3
1.2. Syfte & frågeställningar	5
1.4. Avgränsning	5
1.4.1. Varför public service?	6
2. Tidigare forskning	6
3. Teoriavsnitt	9
3.1. Rationaliseringsprocessen	9
3.1.1. Idealtyper	11
3.1.2. Idealtyper för legitim auktoritet	12
3.2. Professionaliseringen av journalistyrket	13
3.3. Objektivitet	15
3.3.1. Westerståhls objektivitetsmodell	16
3.3.2. Opartiskhet	16
3.3.3. Saklighet	17
3.4. Spelreglerna – de byråkratiska och legala ramarna för public service	18
4. Metod och material	19
4.1. Forskningsdesign	19
4.2. Diskursanalys	20
4.3. Metoden idealtypisk analys	23
4.4. Uppsatsens metodologi	24
4.5. Datainsamling	25
4.6. Empiriskt material	25
4.7. Metoddiskussion	27
5. Resultat och analys	28
5.1. Lingvistisk textanalys	28
5.2. Idealtypisk analys	35
5.3. Makrosociologisk analys	39
6. Slutsatser	42
9. Fortsatt forskning	42
10. Källförteckning	44

Abstract

This thesis explores the ideal of objectivity in Swedish Public Service journalism. It does this through a Weberian perspective in which his theory of rationalization and ideal type for rational-legal authority serve as lenses through which the material is analyzed. The material examined in this thesis consists of rulings from the Swedish Press and Broadcasting Authority where the standards of factuality and impartiality are being assessed. This on the grounds of the standards being argued to be expressions of the ideal of objectivity in Westerståhl's objectivity model. The discourse analysis consists of three parts; a linguistic text analysis, an ideal-type analysis and concludes with a macrosociological analysis. The results of the analyses present the conclusion that the ideal of objectivity, and consequently the standards of impartiality and factuality as well as the methods in which the authorities assess them can be understood as products of the all-encompassing rationalization of society Weber deems has shaped the modern western world.

Key words: public service, objectivity, factuality, impartiality, rationalization, discourse, rational-legal authority

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Objektivitet beskrivs ofta som en central del i det journalistiska uppdraget men är även ett omdiskuterat journalistiskt ideal. Historiskt sett så har inte journalistiken alltid haft krav på sig att vara objektiv, och enligt Michael Hoyt som är chefredaktör på Columbia Journalism Review skapades det av nyhetsbyråer som behövde skriva för alla sorters publik. I *Reporter* skriver journalisten Björn Häger att den bästa definitionen är den som finns vid Ioha State University: "Objektivitet är att se världen som den är, inte som du önskar att den var". Journalisten ska alltså berätta vad som händer, men inte överge objektiviteten på grund av sitt egna engagemang. Erik Fichtelius som tidigare varit chef på Ekot ekar citatet från Ioha State University och påpekar att berättande av hur man uppfattar verkligheten inte är att tala om hur det borde vara.¹ Idén att journalisten ska jobba i allmänhetens tjänst tar starkast uttryck inom public service som utgår ifrån målet att "...alla medborgare i ett demokratiskt land ska få tillgång till opartisk och mångsidig information inom olika områden." Detta understryks vidare genom att public service därmed behöver ett särskilt regelverk för att värna om allmänhetens förtroende.² Eftersom staten äger public service verksamheter som SVT och SR finns det ett särskilt behov av att säkerställa att de agerar oberoende till staten och inte missbrukar makten som de innehar med sin position. Detta har i sin tur lett till starka etiska koder och regelverk, men vad kan nedbrytningen av dessa etiska koder berätta för oss om de ideologier som ligger till grund för vår samhällsordning?

Ett uttryck för objektivitetsidealet i vår samtid är kraven på saklighet och opartiskhet som finns i myndigheten för press, radio och tv:s innehållsregler för radio- och tv-sändningar. myndigheten för press, radio och tv definierar kravet på saklighet och opartiskhet som följande:

Uppgifter som är av betydelse ska vara korrekta. Inslag får inte vara vilseledande, till exempel genom att betydelsefulla uppgifter utelämnas. Om programföretaget har gjort en rimlig kontroll före sändning och uppgifter senare visar sig vara felaktiga, så strider

¹ Björn Häger, *Reporter*, Andra upplagan (Lund: Studentlitteratur, 2019), sid.26

² Myndigheten för press, radio och tv, *Det här är public service*, u.å.

<https://www.mpr.se/sanda-och-publicera-media/public-service/>. Hämtad 2021-12-09.

inte inslaget mot kravet på saklighet. En felaktig sakuppgift måste dock alltid rättas när det är befogat.

Att vara opartisk är att ha ett neutralt förhållningssätt till något utan att blanda in vinklade åsikter. För en programverksamhet innebär opartiskhet i huvudsak tre saker.

- Om någon blir klart utpekad och kritiserad ska denne få möjlighet att bemöta kritiken.
- Kontroversiella ämnen eller händelser får inte behandlas på ett ensidigt sätt.
- En representant för programföretaget får inte ta ställning i en kontroversiell fråga.³

Uppsatsens journalistiska kunskapsintresse uppstod vid ett observerande av parallellerna mellan objektivitetsidealet (och därigenom myndigheten för press, radio och tv:s krav på saklighet och opartiskhet) och de karaktärsdrag som Max Weber menar kännetecknar det moderna västerländska samhället. Enligt Webers teori så formades det moderna västerländska samhället av en omfattande rationaliseringsprocess där objektivitet, effektivitet och förutsägbarhet prioriteras. Detta samhälle karakteriseras även av den så kallade legal-byråkratiska idealtypen för legitimitet, vilket är ett rättsligt legitimerat styrelsesätt där objektivitet, effektivitet och förutsägbarhet utgör grundprinciperna. Weber menar att det moderna samhället i västvärlden, och i detta fall Sverige, är en produkt av en rationalisering där alla organisationer byråkratiseras och att samhället därigenom blir en väloljad kapitalistisk maskin – en maskin som är vinstorienterad, effektiv och säker. Men även en maskin och ett system som riskerar att reducera individen till en kugge i en av maskineriet avförtrollad värld.⁴

I detta arbete ska dessa anekdotiskt uppmärksammade paralleller utforskas med hjälp av en diskursanalys med målet att gå djupare in på vilka värderingar och

³ Myndigheten för press, radio och tv, *Innehållsregler för radio- och tv-sändningar*, u.å. <https://www.mprt.se/sanda-och-publicera-media/public-service/>. Hämtad 2021-12-09.

⁴ Stephen Kalberg, "Max Weber's Types of Rationality: Cornerstones for the Analysis of Rationalization Processes in history". *The American Journal of Sociology* 85, sid. 179

underliggande ideologier som ligger bakom eventuella ideal som ligger till grund för journalistiken som svenska medborgare tar del av från public service.

1.2. Syfte & frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur objektivitetsidealet inom svensk public service journalistik uttrycker sig genom kraven på saklighet och opartiskhet samt hur detta går att förstå ur Webers teoretiska perspektiv om rationaliseringsprocessen och idealtypen för legal-byråkrati. Detta eftersom det är av intresse att bidra med ett annorlunda perspektiv på hur bedömningen av god och etisk journalistik kan vara en produkt av större sociala strukturer och peka på bakomliggande maktrelationer. Med bakgrund i ovanstående syfte blir uppsatsens frågeställningar följande:

1. Hur kan objektivitetsidealet inom svensk public service journalistik förstås utifrån Max Webers redogörelse för rationaliseringsprocessen av det moderna västerländska samhället?
2. Hur kan Myndigheten för press, radio och tv:s krav på saklighet och opartiskhet förstås genom idealtypen för legal-byråkratisk legitimitet?

1.4. Avgränsning

På det teoretiska planet håller sig uppsatsen inom ramarna för Webers teori om idealtyper. Valet av teori grundas i den Weberianska teorins förmåga att förklara bred samhällslig utveckling med utgångspunkt i mindre byråkratiska, administrativa och juridiska detaljer och aspekter. På så sätt är den mer lämplig än exempelvis marxistisk teori eller andra kritiska teorier som utgår ifrån ojämlika maktförhållanden. Denna uppsats gör inga anspråk på att, såsom dylika kritiska teorier gör, söka förklaringar i strukturella obalanser eller konflikter mellan intressen i samhället. Istället ämnar den söka förklaringar genom att titta på synliga sakförhållanden och dra slutsatser utifrån dessa. Vidare är det viktigt att poängtera att vid studier av ideal är det inte alltid nödvändigtvis så att de uppnås i alla fall, men det är inte det som är av intresse, utan det är idealen i sig, och de ideologier som skulle kunna lita bakom som är fokus för uppsatsen. Vad gäller valet av diskursanalys så var den mest lämplig att begagna sig av utifrån den valda teorin då de kompletterade varandra på ett fördelaktigt sätt.

1.4.1. Varför public service?

Det finns ett par tungt vägande skäl för varför objektivitetsidealet inom public service är intressant. För det första är public service statligt. Det innebär att det inte får föreligga några som helst särintressen i rapporteringen. Jämfört med exempelvis en privatägd nyhetsförmedlare som kan ha en viss politisk färg så måste public service i sin representation vara vaksam med att inget parti eller ideologi sätts i otillbörligt fördelaktig dager. Det i sin tur gör att kravet på objektivitet, åtminstone i teorin, kan sägas skruvas upp till det yttersta inom public service, varför det också lämpar sig väl för en studie av det här slaget. För det andra så är public service underkastad en rad olika regelverk. Tillstånd att sända radio och tv ges av regeringen i sändningstillståndet och bestämmelserna om sändningarna regleras i Radio- och tv-lagen. Inom myndigheten för press, radio och tv ryms Granskningsnämnden vars uppgift är att pröva om innehållet i tv- och radiosändningar uppfyller kraven som stipuleras i sändningstillstånden och radio- och tv-lagen.⁵ Det finns således ett tydligt definierat regelverk som genomlyser public service med för att se huruvida kravet på objektivitet möts. Och för det tredje så ger det ramverket ett utmärkt sätt att studera hur den weberianska rationaliseringsprocessen fungerar ur ett legal-byråkratiskt perspektiv eftersom i public service med dess tillhörande regelverk så möts den yrkesverksamma journalisten, den statliga byråkratin och kravet på objektivitet.

2. Tidigare forskning

Uppsatsen har två fundamentala intresseområden; etiken som ligger bakom objektivitetsidealet och kraven på saklighet och opartiskhet inom public service journalistiken och hur den kan förklaras samt sättas i historisk kontext med hjälp av Webers teori om rationaliseringsprocessen. Litteraturöversikten över tidigare forskning har därmed fokuserat på forskning som redogör för utvecklingen av objektivitet och opartiskhet samt saklighet som pelare i den journalistiska etiken, ideologierna bakom denna utveckling samt forskning med Weber som teoretisk lins på dessa företeelser. Översikten inkluderar både forskning som inriktat sig på pressetikerna som styr public service men även journalistiken som stort. Syftet med översikten av tidigare forskning

⁵ Myndigheten för press, radio och tv: *Våra nämnder*, u.å.

<https://www.mpr.se/om-oss/om-verksamheten/vara-namnder/>. Hämtad: 2021-12-01.

på området är att möjliggöra förståelse av det som ska studeras men även som källa till inspiration för det som inte besvarats än.

Det går att dela upp urvalet i översikten av tidigare forskning i fem kategorier; studier som undersöker journalistik utifrån Webers teorier⁶, studier som undersöker objektivitet i förhållande till public service⁷, studier med en kritisk utgångspunkt⁸, studier med en historisk överblick över utvecklingen av objektivitet i journalistik⁹ och slutligen studier som på olika sätt redogör för och analyserar rollen som objektivitet spelar i journalistiken.¹⁰

⁶ Gilles Bastin, "The mediatisation and anonymisation of the world in the work of Max Weber". *Max Weber Studies* 9, 2009, sid.123–141; Roger Dickinson, "Weber's sociology of the press and journalism: continuities in contemporary sociologies of journalists and the media". *Max Weber Studies* 13, 2013, sid. 197–215 ; Isabelle Darmon & Carlos Frade, "Introduction to the special issue Weber, the press and sociology", then and now. *Max Weber Studies* 13, 2013, sid.137–150 ; Aeron Davis, "Applying a Weberian Perspective to the Analysis of UK Journalism: Hacking and Leveson as Products of Organizational Rationalization". *Max Weber Studies* 13, 2013, sid. 176–196 ; Hans Mathias Kepplinger & Kerstin Knirch, "The Relevance of Weberian Ethics for Contemporary Journalism". *European Journal of Communication* 16, 2011, sid. 5 ; Siegfried Weischenberg, "The Disenchantment and Measurement of the Media World: Weber's Universal Press Project, its Fate and its Legacy". *Max Weber Studies* 13, 2013 sid. 237–253 ; Gilles Bastin, "The Press in the Light of Modern Capitalism: A planned survey by Max Weber on newspapers and journalism". *Max Weber Studies* 13, 2013, sid. 151–175.

⁷ Chris Flood & Stephen Hutchings m.fl., "Between Impartiality and Ideology". *Journalism Studies* 12, 2011, sid, 221–238 ; Karin Wahl-Jorgensen & Mike Berry m.fl., "Rethinking balance and impartiality in journalism? How the BBC attempted and failed to change the paradigm". *JOURNALISM* 18, 2017, sid. 781–800 ; Jiska Engelbert, & Patrick McCurdy, "Capitalising on the plasticity of impartiality: the BBC and the 2009 Gaza appeal". *Critical Discourse Studies* 8, 2011, sid. 183–201.

⁸ James E. Mueller, "Journalistic Objectivity: Time to Abandon It?" *Phi Kappa Phi Forum* 87, 2007, sid. 14–18 ; Juan Ramón Muñoz-Torres, "Truth and Objectivity in Journalism". *Journalism Studies* 13, 2012, sid. 566–582 ; Praveen Kumar, "Journalistic objectivity in Media risk debates: challenges & opportunities". *Clarion: International Multidisciplinary Journal* 5, 2016, sid. 91–97 ; Einar Thorsen, "Journalistic Objectivity Redefined? Wikinews and the Neutral Point of View." *New Media & Society* 10, 2008, sid. 935–954.

⁹ Stephen J.A. Ward, *The Invention of Journalism Ethics: The Path to Objectivity and Beyond*, Andra uppl. (Montreal, McGill-Queen's University Press, 2015) ; Edson C. Tandoc & Joy Jenkins m.fl., *Critical incidents in journalism. pivotal moments reshaping journalism around the world*. (Milton Park, Routledge, 2020)

¹⁰ Maija Stenvall, "On emotions and the journalistic ideals of factuality and objectivity—Tools for analysis." *Journal of Pragmatics* 40, 2008, sid.1569–1586 ; Michael Ellement, "A Right to Speak and

Majoriteten av forskningen faller in på den sistnämnda kategorin, där forskarna definierar objektivitet inom ramen för journalistik och med olika angreppssätt väljer att studera dess förhållande. Ett exempel är Boudana, som i sin vetenskapliga artikel argumenterar att objektivitet är en idé som är under konstant utveckling och inte längre kan anses vara en synonym för neutralitet eller avskildhet. Istället menar Boudana att objektivitet är en standard som föreställer journalistik som ett uppträdande och därigenom främjar sanning. Boudana tar avstånd från forskning som utgår ifrån att objektivitet centreras runt moraliska värderingar¹¹. Wien är en annan forskare som redogör för hur journalistik legitimeras genom sitt framförande att det presenterar en sann bild av verkligheten och att koncept som sanning och verklighet inte kan separeras från konceptet objektivitet¹².

Bland forskningen som applicerar Webers teorier på företeelser relaterade till journalistik så nämner Davis att Webers verk blivit bortglömt i de västerländska studierna av medievetenskap och forskning inom journalistik. I sitt paper argumenterar han att Webers texter om organisationer, rationalisering och marknadskrafter tillför ett värdefullt alternativ för teoretisk analys av det journalistiska hantverket och yrket.¹³

Forskningsmetoderna i urvalet är alla kvalitativa med undantag för Flood m.fl. som i sin vetenskapliga artikel granskar de paradoxala krav som finns på BBC:s

Spend: Objective Journalism and Judicial Races Post-Citizens United.” *Reynolds Courts & Media Law Journal* 2, 2012, sid. 321–338 ; Carl Fox, “Public Reason, Objectivity, and Journalism in Liberal Democratic Societies.” *Res Publica: A Journal of Legal and Social Philosophy* 19, 2013, sid. 257–273 ; Steven Maras, *Objectivity in journalism, Key concepts in journalism*. (Cambridge, Polity Press, 2013) ; Matt Carlson, “News Algorithms, Photojournalism and the Assumption of Mechanical Objectivity in Journalism.” *Digital Journalism* 7, 2019, sid. 1117–1133 ; Thomas Martine & Juliette De Maeyer, “Networks of reference: Rethinking objectivity theory in journalism.” *Communication Theory* 29, 2019, sid. 1–23 ; Howard Tumber & Barbie Zelizer, “Journalism and Objectivity [Special Issue].” *Journalism: Theory, Practice, and Criticism* 20, 2019, sid. 375–486 ; Ben Gibran, “Virtue epistemology and journalistic objectivity.” *Ethical Space: The International Journal of Communication Ethics* 17, 2020, sid. 4–14 ; Jayeon Lee, ““Friending” Journalists on Social Media: Effects on Perceived Objectivity and Intention to Consume News.” *Journalism Studies* 21, 2020, sid. 2096–2112.

¹¹ Sandrine Boudana, “A definition of journalistic objectivity as a performance”, *Media, Culture and Society*, 33(3), 2011, sid. 385–398.

¹² Charlotte Wien, “Defining Objectivity within Journalism”, *NORDICOM Review*, 26(2), 2005, sid. 3–15.

¹³ Aeron Davis, “Applying a Weberian Perspective to the Analysis of UK Journalism: Hacking and Leveson as Products of Organizational Rationalization”, *Max Weber Studies*, 13(2), 2013, sid. 176–196.

rapportering, med föreskrifter om opartiskhet och balans i nyhetsrapportering men även ett krav på journalisten att framföra särskilda brittiska grundvärderingar. Artikeln studerar rapporteringen av islamrelaterade ämnen på BBC:s Ten O'Clock News över två år¹⁴. Komparativa metoder återfinns också, däribland Alonso som jämför Schweiz, Spanien och Ecuadors journalistiska kulturer och dess påverkan på den professionella rollen och idén om objektivitet¹⁵ och i en mer skandinavisk kontext Møller och Askanius som studerar objektivitetsnormen i förhållande till rapporteringen av #MeToo rörelsen i Danmark och Sverige¹⁶.

3. Teoriavsnitt

3.1. Rationaliseringsprocessen

Uppsatsens teoretiska perspektiv kommer att utgå ifrån sociologen Max Webers tes kring en omfattande rationaliseringsprocess av världen i samband med industrikapitalismens uppkomst och fastställande som världsordning i västvärlden. Rationaliseringen berör allt mänskligt liv; från religion och rätt till konst och press. Han beskriver det som en värld där: "One can, in principle, master all things by calculation."¹⁷

Webers utgångspunkt var anti-positivistisk, med övertygelsen att det inte finns en oberoende verklighet utanför människans uppfattning av den och att samhället skapas i bilden av dess dominanta uppfattning. Weber menade att etablerandet av den industriella kapitalismen under 1800-talet var en katalys till en historisk förändringsprocess eftersom den dominanta världssynen övergick från tradition till rationalitet. Den rationella världssynen karaktäriseras av avsiktliga, objektiva beräkningar av det mest effektiva sättet att uppnå ett mål och är en produkt av det kapitalistiska förhållningssättet till världen. Människor blir och handlar som Homo

¹⁴ Chris Flood & Stephen Hutchings m.fl., "Between Impartiality and Ideology". *Journalism Studies* 12, 2011, sid, 221–238

¹⁵ Martín Oller Alonso, "Comparison between the Journalistic Cultures of Switzerland, Spain and Ecuador. The effects of context influences on the journalists' perception of professional roles and the idea of objectivity." *Intexto*, 2015 sid. 90–132.

¹⁶ Jannie Møller Hartley & Tina Askanius, "Activist-journalism and the Norm of Objectivity: Role Performance in the Reporting of the #MeToo Movement in Denmark and Sweden." *Journalism Practice* 15, 2021, sid. 860–877.

¹⁷ Max Weber, *Politics as a Vocation*. (Hastings, Isha books, 1919), sid. 139.

Economicus. Vad han menar med detta är att samhället formas utifrån kapitalismens enligt Weber rationella system, där allt sker genom en beräknelig produktionsprocess. Exakt beräkning styr allt och tar uttryck genom bl.a. bokföring, centralisering av kontrollen över produktion, separationen av arbetskraft från produktionsmedel, och tjänster som praktik, som är formellt gratis arbetskraft. Som vidare stöd och försäkring på att produktionsprocessen ska vara beräknelig så finns icke-ekonomiska sfärer som rätten och administration. Det är genom den byråkratiska förvaltningen och den legala formalismen som förutsägbarheten i den sociopolitiska miljön som främjade den industriella kapitalismen blir möjlig. Detta innebär en ordnad lagstiftning av rättsliga normer, autonoma domstolar såväl som en avpolitiserad professionell byråkrati.¹⁸

Vad som skedde till följd av rationaliseringsprocessen i västvärlden enligt Weber var en opersonlighet. Genom bl.a. reducering av arbetskraft till siffror i en bokföringsbok eller rationalisering i den moderna rätten och administrationen där systematiska formella koder styr och hänsyn inte tas till individen. Weber beskriver detta som en järnbur¹⁹

Byråkratin är den ideala organisationsformen i en värld efter rationaliseringsprocessen för att den menas vara den mest opersonliga och objektiva. Anledningen är dess rationellt hierarkiska ordning som vilar på kompetensområden, yrkeskvalifikationer, kontrakt, opersonliga plikter och strikt disciplin. Detta resulterar i en förutsägbarhet som ger fördelar som effektivitet, precision, tillförlitlighet och stabilitet. Ett perfekt uttryck för den byråkratiska ordningen i vår samtid är våra myndigheter, däribland myndigheten för press, radio och tv och följaktligen public service. Motsatsen till byråkrati är dilettantism, ett samhälle byggt på amatörism, där olika yrken utövas av personer som saknar adekvat utbildning eller erfarenhet. Enligt Weber så kan inte den moderna västerländska staten fungera utan byråkratin, eftersom den är källan till utvecklingen av den moderna teknologin och är i harmoni med den rationella världssynen. Kapitalismen och byråkratin har ett symbiotiskt förhållande, eftersom kapitalismen grundar sig på effektivitet och beräkning för att uppnå stabilitet, vilket reflekteras i den byråkratiska administrationen och organisationen.²⁰

I ett kapitalistiskt och byråkratiskt styrelsesätt prioriteras effektivitet, beräknelighet, förutsägbarhet och objektivitet och Weber menar att en följd av detta är

¹⁸ Sung Ho Kim, "Max Weber", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2017.

¹⁹ Sung Ho Kim, "Max Weber", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2017.

²⁰ Ibid.

avhumanisering och objektifiering av individerna i samhället. Alla reduceras till det han benämner "yrkesmänniskor", vilket är den ultimata rationella personlighetstypen.²¹

Vidare såg Weber rationaliseringens framtid som en mekaniserad förstening, där subjektiva värderingar bryts ner. Han beskriver detta tillstånd som järnburen, och menar att byråkratiernas dominans medför en ordning av tjänstemän och ämbetsmän som monopoliserar makt och kedjar fast varje individ till sitt jobb och klass i stathierarkin. Järnburen leder till att individer inte kan engagera i samhället om inte de är en del av en organisation genom skola eller jobb och blir tilldelade särskilda uppgifter i utbyte mot att ge upp deras personliga begär för att följa byråkratins mål och följa den legala styrningen. Individer reduceras till en kugge i maskineriet.²²

3.1.1. Idealtyper

Utformandet av begreppet idealtyp är ett av Max Webers största bidrag till forskningsvärlden och skapades genom hans strävan efter att hitta en form av analys som kan agera som en bro mellan ideografisk och nomotetisk analys. En ideografisk analys avser att belysa särskilda händelser och nomotetisk analys strävar efter mer övergripande generell kunskap. Utformandet av idealtyper var därmed i mån om att skapa en analytisk konstruktion som ett verktyg för att förstå världen. Idealtyperna fungerar som abstrakta koncept som möjliggör för forskaren att se både likheter och skillnader mellan empiriska fall men även generella trender såväl som specifika egenskaper²³. Weber utformade idealtyper från många olika aspekter av samhällsordningen men i detta arbete är fokus på idealtyperna för legitim auktoritet, och mer specifikt idealtypen för legal-byråkratisk auktoritet. Detta eftersom Weber menar att det är denna auktoritetsform som karaktäriserar samhället efter rationaliseringsprocessen²⁴.

²¹ Sung Ho Kim, "Max Weber", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2017.

²² William H. Swatos Jr, & Lutz Kaelber, *The Protestant Ethic turns 100: Essays on the centenary of the Weber thesis*. red. Andra upplagan. (Abingdon: Routledge, 2016) sid. 191-193.

²³ Matthew Lange, *Comparative-Historical Methods*, Andra upplagan (London: Sage Publications Ltd., 2013), sid. 105.

²⁴ Lars-Erik Alkvist. *Max Weber och rationalitetsformerna*. (Lund: Lunds Universitet, 2000), sid.132.

3.1.2. Idealtyper för legitim auktoritet

Weber redogör för två andra idealtyper för legitim auktoritet utöver den legal-byråkratiska; den traditionella auktoriteten som vilar på en etablerad tro och vördnad för gamla traditioner och legitimiteten av de som utfärdar auktoritet under denna tro och karismatisk auktoritet som vilar på hängivenheten till den utmärkande karaktären av en individ och de order som förordnas av dem.²⁵

Innan rationaliseringsprocessen så karaktäriserades samhället av tradition som form för legitimitet, med värderingar och tro som förs ner mellan generationer, och där det förflutna och etablerade i form av en sentimental vördnad för gamla traditioner reproduceras i handlingar. Denna sentimentalitet för traditioner påverkar även synen på rätt och fel. Legitimitet kom från att det varit accepterat så länge och blev därmed inte ifrågasatt- Motivering för legitimitet i en traditionellt styrd världsordning är “det har alltid varit såhär”.

Legitimitet i den rationellt styrda världsordningen kommer istället från den legal-byråkratiska auktoriteten där giltigheten baseras på rationella grunder. Denna auktoritet är hierarkiskt ordnad utifrån kompetensområden och karaktäriseras av lagar som beslutas utifrån mål- och/eller värderationellt baserade grunder med en samhällelig ordning där ingen är ovanför rätten. Alla i samhället följer den opersonliga ledningen²⁶ och innebär ett samhälle där maktutövning är legitim när den är opersonlig, rigid och byråkratiskt förankrad. Detta för att ta bort de risker som man med denna utgångspunkt menar följer i samband med känsloutbrott eller okunskap.²⁷

Gemensamt för de andra två är att de på ett eller annat sätt baserar sin legitimitet på pathos, alltså övertygelse genom att vädja till människors känslor. I samband med rationaliseringsprocessen uppstod ett ogillande för känslostyrt agerande eftersom det utgör en risk för känsloutbrott och går därmed emot de styrande ideal som förutsägbarhet och stabilitet. Den legal-byråkratiska auktoriteten benämns att vara den “moderna” typen av administration av Weber för att den är ett uttryck för den rationaliseringsprocess som agerat som katalys för utvecklandet av det moderna samhället. Istället för pathos så baseras legitimiteten på logos och vädjar till

²⁵ Max Weber, *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*, (Lund: Argos/Palmkrons Förlag, 1978) sid. 215.

²⁶ John J Macionis. *Sociology*. 14.Uppl. (Upper Saddle River: Prentice Hall, 2011), sid. 88-89.

²⁷ Lars-Erik Alkvist. *Max Weber och rationalitetsformerna*. (Lund: Lunds Universitet, 2000), sid.132-133.

människans sunda förnuft, eller logik. Det är samma bakomliggande ideologi som ligger till grund för att objektivitet, opartiskhet och saklighet är ideal i detta samhälle.²⁸

3.2. Professionaliseringen av journalistyrket

Trots att objektivitet uppfattas som en av de mest antagna och naturliga idealen för en journalist att leva upp till har det inte alltid varit lika självklart. Idealerna för objektivitet, opartiskhet och saklighet växte fram i den amerikanska dagspressen under 1800-talets slutskede som resultat av övergången från partipolitiska motiv till kommersiella drivkrafter att nå så många som möjligt. Industrialismen innebar en ny era präglad av kommersialism i västvärlden där kapitalismen tagit fäste. Under 1920-talet så blev objektivitet fastställt som ett krav på god journalistik som en motreaktion mot hur pressen utnyttjats för patriotisk propaganda under det första världskriget. Som respons så blev objektivitet och ren sanningssökande det som kom att bli pelarna för journalistiken. Ett exempel av en av de första journalister och medieforskare som kom att prägla och sätta företräde för denna slags journalistik är Walter Lippman som ofta beskrivs som fadern av modern journalistik. Enligt Lippman så är journalistiken en fortsättning på vetenskapen och en moralisk kraft som söker sanningen.²⁹

Efter ett andra världskrig och årtionden av statlig propaganda följde européerna i amerikanernas spår och anammade idén om att objektivitet, opartiskhet och saklighet är synonymt med professionalism inom journalistiken. Efter det andra världskriget tog USA:s kulturella inflytande stark form och deras normer spreds genom bland annat FN organ, detta sammanföll med en växande radio och tv som var en del av public service i många länder i Europa. I samband med att dessa professionella ideal blev en del av grundideologin inom yrket och uttrycks mest explicit i public service då den närmast följer den klassiska amerikanska journalistikens anda. Public service traditionen utgår från synen på journalistiken som en roll med ett uppdrag gentemot samhället och dess medborgare. Detta innebär en viss makt och därmed ett särskilt ansvar, och har lett till principer som att objektivitet och fakta står ovanför personliga åsikter och känslor för att se till att denna makt inte missbrukas. Journalistens roll är

²⁸Lars-Erik Alkvist. *Max Weber och rationalitetsformerna*. (Lund: Lunds Universitet, 2000), sid.132.

²⁹Gunnar Nygren "Journalistik som profession, *Handbok i journalistikforskning*, red. Michael Karlsson & Jesper Strömbäck, (Lund: Studentlitteratur, 2019) sid. 69.

att vara en professionell förmedlare av information. Studier har även visat att journalister i många länder har högst anseende för idealen som är knutna till public service traditionen. Det som anses vara viktigast är att vara neutral och objektiv, föra fram olika åsikter och vara fristående från olika intressen.³⁰

I slutet på 1800-talet var ett förekommande namn för journalisterna murvlar och de hade en låg status med dåliga arbetsvillkor där arbetet främst gick ut på att göra sensationsnyheter. Hjalmar Branting var en central person i förändringen av detta och hade som avsikt att höja statusen på yrket genom att bilda Svenska Journalistförbundet strax efter millennieskiftet, år 1901. Partipressen fortsatte även att dominera under många år, och började inte tappa i fäste förrän radio och tv växte sig starka under 1950- och 1960-talen. Innan det så var tidningarna i Sverige tydliga språkrör för politiska idéer och journalisterna visade lojalitet till deras parti. När detta förändrades så var idealet inte längre den politiska agitationen utan en självständig professionell rapportering "i allmänhetens tjänst" istället. Journalisterna styrs av en professionell ideologi, till skillnad från tidningens ideologi som styrde under partipressens tid. I samband med professionaliseringen så har även yrkets status höjts, de flesta journalister har en akademisk utbildning och tillhör nu samhällseliten.³¹

3.3. Objektivitet

En objektiv och politiskt neutral journalistik är självklar inom public service och ett för uppsatsen centralt begrepp. För att kunna utröna hur objektivitet tillämpas inom public service behöver en definition fastställas. Objektivitet är ett snårigt begrepp som inom akademien ägnats mycket uppmärksamhet och för att komma fram till en användbar definition är det relevant med en genomgång av hur begreppet problematiserats.

Mia-Marie Hammarlin argumenterar för att begreppet är svåränvänt såtillvida att det i vissa sammanhang innebär en känslomässig distans och i andra politisk opartiskhet.³² Hon pekar på den svåra balansgång som journalister måste vandra då de ska vara opåverkade av det de rapporterar om samtidigt som de ska använda ett känslomässigt språk, agera rationellt och samtidigt använda sin intuition när de värderar nyheter. Dessutom ska de kunna leva sig in i andras situationer men behålla sin neutrala

³⁰ Gunnar Nygren "Journalistik som profession, *Handbok i journalistikforskning*, red. Michael Karlsson & Jesper Strömbäck, (Lund: Studentlitteratur, 2019) sid. 70-71.

³¹ Björn Häger, *Reporter*, Andra upplagan, (Lund Studentlitteratur AB, 2019), sid. 20.

³² Mia-Marie Hammarlin, "*I stormens öga*", (Båstad, Hammarlin Bokförlag, 2015), sid. 178.

utgångspunkt.³³ Hammarlin visar hur svårt det kan vara för den enskilde reportern att leva upp till ett till synes omöjligt ideal. Diskussionen kring objektivitet breddas när den inbegriper inte bara journalister i deras yrkesutövning, utan medier som helhet. De aspekter av objektivitet som Hammarlin gör oss uppmärksamma på är dock meningsfulla att ta med sig för en djupare förståelse och för en diskussion om begreppets komplexitet.

Fler invändningar har gjorts mot begreppets användbarhet. Bengt Johansson pekar på att många forskare har kritiserat det problematiska i att överhuvudtaget prata om objektivitet. Kritiken har bestått av ett konstaterande att ideal kring vad objektivitet egentligen innebär skymmer andra aspekter av verkligheten snarare än bidrar till en förståelse kring hur omvärlden faktiskt är beskaffad. Objektivitet som eftersträvansvärt ideal inom journalistiken har även ifrågasatts utifrån tanken om att subjektivitet som ledstjärna hade varit ett mer användbart tillvägagångssätt. Förespråkarna för denna idéströmning pekar på att egna erfarenheter och åsikter kan vara mer informativa än vanlig nyhetsrapportering.³⁴

3.3.1 Westerståhls objektivitetsmodell

Men objektivitet är inte bara ett begrepp som skapat oreda. Det råder även enighet i vad som bör rymmas i begreppet. Westerståhl bryter i sin objektivitetsmodell ner begreppet för att göra det mer överskådligt. I den delas objektivitet in i två underkategorier: saklighet och opartiskhet. För att uppfylla kraven på saklighet krävs det att nyheten är sann och relevant. För att den ska vara opartisk måste nyheten vara balanserad och komma ifrån en neutral position. Att en nyhet är sann är väsentligt och utan att kravet på sanning är uppfyllt är de andra komponenterna i modellen inte relevanta. De kan emellertid fungera på egen hand var för sig.³⁵ Modellens gör sig bäst som en helhet när alla dess delar tas i beaktande. Då framstår den mest balanserade bilden av ett så vittomfattande begrepp som objektivitet utgör.

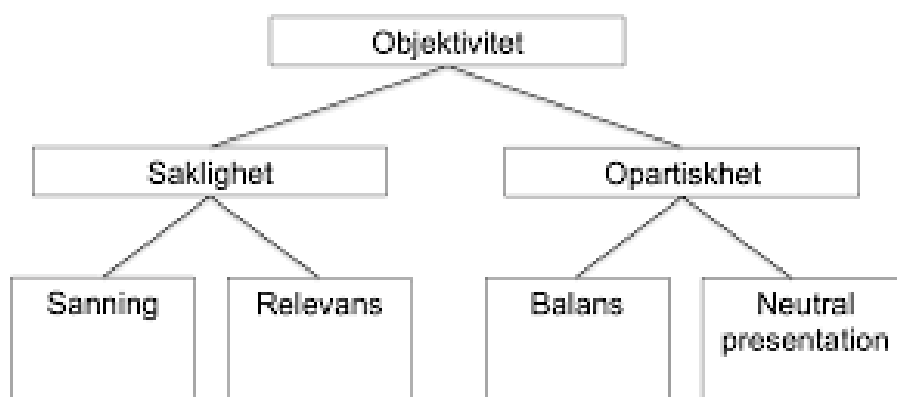
Westerståhls objektivitetsmodell³⁶

³³ Mia-Marie Hammarlin, "*I stormens öga*", (Båstad, Hammarlin Bokförlag, 2015), sid. 179.

³⁴ Bengt Johansson, "Journalistiken, objektiviteten och partiskheten", *Handbok i journalistikforskning*, Andra upplagan, (Lund, Studentlitteratur AB, 2019), sid. 187-188.

³⁵ Ibid. sid. 188.

³⁶ Ibid. sid. 188.

3.3.2 Opportiskhet

Johansson argumenterar för att kravet på balans är centralt för en empirisk analys. Vid de vanligast förekommande konflikttyperna är det viktigt att behandla båda parter lika. Han menar också att kravet på en neutral position innebär att ingen av sidorna i en konflikt favoriseras.³⁷ Modellen utgör en rimlig utgångspunkt för att analysera oportiskhet just på grund av lämpligheten för empirisk analys.

I Granskningsnämndens uppdrag är oportiskhet ett av kriterierna som ska användas för att fastställa om ett program lever upp till bestämmelserna i sändningstillståndet. De beskriver kravet på oportiskhet som följande:

Opportiskhetskravet omfattar programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Bestämmelsen innebär att en programledare eller reporter inte får göra värderande uttalanden eller ta ställning i kontroversiella frågor. I personligt kåserande eller recenserande inslag och i personliga krönikor får dock värderande omdömen förekomma, förutsatt att inslagens karaktär kan antas stå klar för tittarna/lyssnarna. I program eller inslag som har en tydlig satirisk eller ironisk karaktär gäller ännu vidare ramar för vad som får sägas.³⁸

³⁷ Ibid. sid. 188.

³⁸ Granskningsnämndens praxissamling, "Granskat och klart Tema: Opportiskhet/ställningstagande", Myndigheten för press, radio och tv, (Ödeshög, Danagård LiTHO AB, 2020, sid. 8.

3.3.3 Saklighet

I Westerståhls objektivitetsmodell består saklighet av två underkategorier: sanning och relevans. Som redan nämnts är kravet på att en nyhet ska vara sann central. Hadenius m. fl. ställer sig frågan om sanningskravet överhuvudtaget är relevant att ha med jämte de andra kraven eftersom en osann händelse varken kan vara relevant, balanserad eller återge en neutral position.³⁹ Att ge nyheten sådan plats som kan anses motiverat utgör kravet på relevans. Det kan i allra högsta grad vara svårt att avgöra vad som ska anses relevant. Hadenius m. fl. förklarar att Westerståhl ansåg att en samlad bedömning av hur privata nyhetsbyråer och tidningar med politisk färg värderade nyheter kunde utgöra ett sätt att avgöra en nyhets relevans, då denna värdering jämfördes med hur public service gjort sin bedömning.⁴⁰

3.4. Spelreglerna – de byråkratiska och legala ramarna för public service

Radio och tv-lagen trädde i kraft 2010 och ersatte då föregångaren från 1996. Lagen reglerar radio- och tv-sändningar och anger det ramverk som sändningarna får verka inom. Den reglerar så vitt skilda saker som direktiv för reklam och sponsring till att “programverksamheten som helhet präglas av det demokratiska statskickets grundidéer och principen om alla människors lika värde”.⁴¹ I Radio- och tv-lagen anges också ramarna för Granskningsnämndens beslutförhet.⁴²

Sändningstillstånden för radio och tv beslutas av regeringen och utfärdas av Kulturdepartementet. De nuvarande tillstånden löper på fem år från 1 januari 2020 till 31 december 2025. Det är i sändningstillståndet paragraf 12 för radio respektive

³⁹ Stig Hadenius, Lennart Weibull & Ingela Wadbring, *Massmedier: Press, radio och tv i den digitala tidsåldern*, nionde upplagan, (Stockholm, Ekerlids Förlag, 2008), sid. 258.

⁴⁰ Stig Hadenius, Lennart Weibull & Ingela Wadbring, *Massmedier: Press, radio och tv i den digitala tidsåldern*, nionde upplagan, (Stockholm, Ekerlids Förlag, 2008), sid. 258.

⁴¹ Sveriges Riksdag, Radio- och tv-lag 2010:696, 5 kapitlet: *Innehållet i tv-sändningar; beställ-tv och sökbar text-tv*, Allmänna krav §1, samt 14 kapitlet: *Innehållet i ljudradiosändningar samt beställradio*, Allmänna krav, §1.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/radio--och-tv-lag-2010696_sfs-2010-696. Hämtad: 2021-12-02.

⁴² Sveriges Riksdag, Radio- och tv-lag 2010:696, 16 kapitlet: *Om granskning och tillsyn, om granskningsnämnden för radio och tv*, §14.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/radio--och-tv-lag-2010696_sfs-2010-696. Hämtad: 2021-12-02.

paragraf 13 för tv som kraven på saklighet och opartiskhet framställs.^{43 44} I tillståndet för radio och tv (skrivelserna är identiska med undantaget att den ena nämner radio, den andra tv) står det att:

Sändningsrätten ska utövas opartiskt och sakligt. SR ska beakta att en vidsynt yttrandefrihet och informationsfrihet ska råda i ljudradion. SR ska före sändning av program så noggrant som omständigheterna medger kontrollera sakuppgifter i programmet. Ämnesval och framställning ska ta sikte på vad som är relevant och väsentligt.⁴⁵

Däremot så är kravet på opartiskhet inget hinder för företagen inom public service att genomföra exempelvis kritiska granskningar eller journalistiska gräv. Myndigheten för press, radio och tv beskriver sakförhållandet som sådant:

Kravet på opartiskhet hindrar inte att ett inslag kan ha en kritisk utgångspunkt eller särskild vinkel. Public service-företagen är skyldiga att kommentera olika händelser, stimulera till debatt och granska företag, myndigheter och organisationer. Med public service-företagens skyldighet att kommentera följer också ett visst utrymme för värderande omdömen.⁴⁶

Det är slutligen Granskningsnämnden som ska se till att det som sänds i tv och radio följer vad som anges i Radio- och tv-lagen och i sändningstillstånden.

Granskningsnämnden är en oberoende enhet inom myndigheten för press, radio och tv.

⁴³ Kulturdepartementet, "Tillstånd för Sveriges Radio att sända ljudradio", Ku2019/02006/MD, Regeringsbeslut, Regeringen, 2019-12-05, sid 8.

<https://www.regeringen.se/4abd34/contentassets/8c24422cf3ce41848af8d36a8983638a/tillstand-for-sveriges-radio-ab-att-sanda-ljudradio.pdf>. Hämtad: 2021-11-23.

⁴⁴ Kulturdepartementet, *Tillstånd för Sveriges Television AB att sända tv och sökbar text-tv*, Ku2019/02007/MD, Regeringsbeslut, Regeringen, 2019-12-05, sid 9.

<https://www.regeringen.se/4abd2c/contentassets/8c24422cf3ce41848af8d36a8983638a/tillstand-for-sveriges-television-ab-att-sanda-tv-och-sokbar-text-tv.pdf> Hämtad: 2021-11-23.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Myndigheten för press, radio och tv, *Innehållsregler för radio- och tv-sändningar*, u.å.

<https://www.mpr.se/regelverk/Sa-regleras-radio-och-tv-sandningar/innehallsregler-for-radio-och-tv/>. Hämtad: 2021-12-02.

Vad saklighet anbelangar så ska public service se till att det som rapporterats om är korrekt. Uppgifter som är av betydelse får inte utelämnas och inslag får inte vara vilseledande.⁴⁷

4. Metod och material

4.1 Forskningsdesign

Uppsatsens forskningsdesign bör utformas utifrån den forskningsfråga som avses att besvaras. I detta fall avser den att bidra med ett annorlunda perspektiv på de grundläggande värderingar som underbygger hur journalistik utförs av public service i Sverige genom att analysera Granskningsnämndens beslut kring journalistik där kraven på saklighet och opartiskhet är i fråga. Eftersom uppsatsen utgår ifrån ett tydligt teoretiskt ramverk med målet att utveckla förståelsen av en företeelse inom journalistiken har studien en mer abduktiv ansats, där teori och empiri informerar och utvidgar den konceptuella förståelsen av varandra.⁴⁸ Detta kommer att göras med hjälp av en diskursanalys, där Granskningsnämnden för radio och tv:s bedömning av utvalda relevanta fall analyseras. Eftersom uppsatsens intresse har sin grund i en anekdotisk observering av paralleller mellan Max Webers teorier gällande rationalisering och objektivitetsidealet inom journalistik finns det ett behov av ett verktyg som kan agera som portal mellan teori och empiri. Detta för främja studiens reliabilitet (att samla tillförlitligt material som har relevans för studien) och validitet (att studera det som avsetts)⁴⁹. Detta verktyg presenterade sig väldigt organiskt under det inledande arbetets gång, när Westerståhls objektivitetsmodell upptäcktes som en värdefull nedbrytning av objektivitetsidealet inom journalistiken. Utöver dess värde som hjälp till förståelse av objektivitetsbegreppet inom journalistiken går det att dra tydliga paralleller mellan modellens redogörelse för vad som definierar objektivitet och myndigheten för press, radio och tv:s krav på svensk journalistik. Enligt modellen är det underkategorierna saklighet och opartiskhet som utgör objektivitetsbegreppet och dessa begrepp dyker även upp som krav bland innehållsreglerna som måste följas

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Elin K. Funck & Tom S. Karlsson, "Handbok för systematiska litteratur- och dokumentstudier inom samhällsvetenskapen", (Göteborg, Kompendiet, 2021), sid. 38.

⁴⁹ Elin K. Funck & Tom S. Karlsson, "Handbok för systematiska litteratur- och dokumentstudier inom samhällsvetenskapen", (Göteborg, Kompendiet, 2021), sid. 22.

för sändningstillstånd. Modellen kommer därmed att operationaliseras och navigera det teoretiskt underbyggda analysarbetet av det empiriska materialet. Fortsättningsvis motiveras valet av material med dess paralleller till det legal-byråkratiska förhållningssättet som Max Weber redogör för. Myndigheten för press, radio och tv är en statlig myndighet vilket är ett direkt uttryck för den byråkratiska organisationen enligt Weber, och granskningsnämndens process kring journalistik som misstänkts brista i sin uppnåelse av objektivitet via icke-uppnådd saklighet eller opartiskhet speglar den legala aspekten av legal-byråkratin. Myndighetens arbete och process för bedömning observeras som slående lik rättsväsendets rättsprocesser och utgör ännu en aspekt för intresse och relevans.

4.2. Diskursanalys

Diskursanalys brukar definieras som försök att förstå hur språkanvändning av olika sorter (både i tal och skrift) bidrar till att skapa, upprätthålla men även utmana eller rasera social ordning. Med social ordning avses det som uppfattas vara samhället, i den instans när den fungerar utifrån konsensus och inte präglas av alltför stora konflikter, motsägelser eller besvär. Språkets funktion är inte att avbilda världen utan är med om och skapar den. Eftersom utgångspunkten är att social ordning konstrueras i interaktionen mellan människor och att situationer inte existerar oberoende av människor och deras handlingar gör diskursanalysen det möjligt att dekonstruera de företeelser som skapar och vidmakthåller maktförhållanden i samhället.⁵⁰

Diskursanalys som metod erbjuder ett perspektiv och sätt att nå kunskap om hur samhället konstrueras genom språkanvändning. Enligt Peter Svensson som är docent i marknadsföring och universitetslektor i bl.a. kvalitativ metod och diskursanalys så handlar diskursanalys om att förstå samhällets tillblivelseprocess så som den utspelar sig framför oss, eller bakom våra ryggar i andra fall. Diskursanalys kommer med ett perspektiv som hjälper oss att förstå hur makt och ideologi kan uttrycka sig och fungera i vardagen. Detta är värdefullt och viktigt eftersom kontinuerlig exponering av särskilda beskrivningar av världen kan leda till att de blir "naturaliserade". I sådana fall betraktas de som naturliga och därmed meningslösa att ifrågasätta. Dessa beskrivningar av världen börjar fungera ideologiskt när vi okritiskt börjar att tro på, och internalisera dessa och formas av dem till de individer vi är utan att vara medvetna

⁵⁰ Peter Svensson, *Diskursanalys*, (Lund, Studentlitteratur, 2019), sid. 21, 22.

om det. Dessa naturaliserade verklighetsbeskrivningar reproducerar även vissa maktrelationer i samhället och det är på detta vis som makten som språket utövar på oss blir svår att upptäcka. Den återfinns i det tysta, eftersom vi internaliserar den i vårt sätt att vara, tänka och tala.⁵¹

Skapandet och upprätthållandet av social ordning sker även vid produktion av kunskap och det som menas vara "sanning". Det dominerande perspektivet på vad som upplevs vara sanning med andra ord. Det som upplevs vara objektiv fakta är paradoxalt en del av denna socialt konstruerade och etablerade kunskap och utgår ifrån förgivettagna föreställningar som inte ifrågasätts. Svensson namnger detta tyst kunskap, och menar att det är våra normer, ideologier eller vårt sunda förnuft. Dessa är väldigt betydelsefulla i vidmakthållandet av en viss samhälls- eller världsordning och det är även denna tysta kunskap som är av intresse att studera i detta arbete.⁵²

Svensson menar att diskursanalytisk forskning därmed har en viss politisk betydelse. Kunskap om hur samhället formas samt hur samhällstillblivelsen sker i människors vardagsliv gör det möjligt att se att samhället går att förändra. Samhället är en social värld som konstrueras i varje stund genom mekanismer som bl.a. språkbruk. Ingenting är skrivet i sten, det är människor som medvetet eller omedvetet konstruerar samhället. Frågan med en diskursanalytisk ansats blir därför inte t.ex. *om* människan är rationell utan *hur* konstrueras människan som rationell varelse?⁵³ På samma sätt undersöker vi i denna uppsats hur objektivitetsidealet inom journalistiken, och mer specifikt public service journalistiken konstant konstrueras och reproduceras genom de krav som finns och upprätthålls av myndigheten för press, radio och tv.

Metoden i denna uppsats tar inspiration från den kritiska diskursanalysen, eftersom den inriktar sig på maktfrågor och utgår ifrån idén att människors sociala samspel och användande av språk är styrt av orsaker och effekter som vi inte är medvetna om. Ett framträdande namn bland den kritiska diskursanalysen är Fairclough, som menar att ideologiska överenskommelser om rättigheter, relationer, kunskap och identiteter kan tas för givet i olika sociala sammanhang. Språket är socialt skapat men också socialt skapande, och användandet av språk i t.ex. texter som i detta fall granskningsbeslut av myndigheten för press, radio och tv är består alltid av sociala identiteter, relationer och

⁵¹ Peter Svensson, *Diskursanalys*, (Lund, Studentlitteratur, 2019), sid. 24.

⁵² *Ibid*, sid. 22.

⁵³ *Ibid*, sid. 25.

system av kunskap och värderingar. Alla texter bidrar tillsammans till att forma aspekter av samhället och kulturen samt att upprätthålla status quo. Fairclough påstår därmed att språket kan ses som ett socialt system, och inte en individuell och oförutsägbar aktivitet⁵⁴. Diskurs beskrivs som en social praktik som har ett dialektiskt förhållande till andra dimensioner, vilket betyder att diskursen inte bara bidrar till att forma och omforma sociala strukturer och processer utan är en avspegling av dem också. Diskursen producerar och reproducerar alltså den dominanta världssynen samtidigt som den utgör en spegelbild av den. Det dialektiska förhållandet innebär att den diskursiva praktiken och andra sociala praktiker ömsesidigt konstituerar varandra. Detta betyder att sociala fenomen som fungerar enligt andra logiker än diskurserna måste undersökas med andra redskap än de diskursanalytiska. I denna uppsats kommer dessa andra sociala fenomen att beskrivas med hjälp av Webers teori om rationaliseringsprocessen och hans idealtyp för legal-byråkratisk auktoritet. Språk som diskurs är därmed både en form av handling varigenom människor kan påverka världen och en form av handling som är situerad i en socialt och historisk kontext, som t.ex. uppkomsten av industrikapitalismen i västvärlden och den världssyn som medföljde denna nya samhällsordning. Med detta perspektiv tar man även hänsyn till att diskursiva praktiker också påverkas av samhällskrafter som inte har diskursiv karaktär, som t.ex. rättssystemets struktur eller mediernas institutionella struktur.⁵⁵

Faircloughs angreppssätt till den kritiska diskursanalysen består av tre steg, det första är en detaljerad lingvistisk textanalys. Genom denna initiala textanalys så söker man efter insikt i hur diskursiva processer kan avläsas lingvistiskt i utvalda texter. Detta är endast en bit av processen, eftersom textanalysen ensam är otillräcklig som diskursanalys enligt Fairclough. Då den inte belyser de förbindelser som finns mellan texterna och de samhälleliga och kulturella processerna och strukturerna. Ett tvärvetenskapligt perspektiv där man kombinerar textanalys och social analys behövs för att få en tillräckligt omfattande diskursanalys. Steg två är en makrosociologisk analys av social praktik, det är här diskursen och fynden från textanalysen sätts i ett socialt makroperspektiv och kontrasteras med en diskussion kring vilka sociala strukturer och maktrelationer som skulle kunna förhållas till och förklara de sociala

⁵⁴ Louise Phillips & Marianne W. Jørgensen, *Diskursanalys som teori och metod* (Lund: Studentlitteratur, 2000), sid. 65.

⁵⁵ Louise Phillips & Marianne W. Jørgensen, *Diskursanalys som teori och metod* (Lund: Studentlitteratur, 2000), sid. 25, 67.

praktiker som funnits i textens diskurs. Det är i detta steg som en belysning av processer som människor ofta inte är medvetna om och eventuella bakomliggande ideologier kan diskuteras. I steg tre går forskaren ännu närmre och använder sig av en tolkande mikrosociologisk lins, där man vill skapa förståelse kring hur människor aktivt skapar en regelbunden värld i vardagspraktiker.⁵⁶

4.3. Metoden idealtypisk analys

Weber utformande idealtypen med målet att det skulle operationaliseras för att motverka den problematik som han menar uppkommer i samband med ett alltför positivistiskt perspektiv under forskningen. Detta uttrycks genom hans metodologiska begrepp "*Verstehen*" som har syftet att förstå, begripa eller uppfatta naturen och betydelsen av ett fenomen genom att tolka hur människor förhåller sig till sin omvärld genom deras subjektiva upplevelse och tolkning av den. Idealtyperna agerar som verktyg för hur verkligheten förstås genom abstrakta begrepp och kartläggningar. I metoden idealtypisk analys så operationaliseras idealtyperna genom att utforska till vilken grad olika fall överensstämmer med dem. En sådan analys hjälper att tydliggöra bestämmande kausala faktorer, och idealtypen som verktyg markerar vad som behöver förklaras samtidigt som det bidrar med egna hypotetiska förklaringar av lagbundenheter i mänskligt beteende.⁵⁷

4.4. Uppsatsens metodologi

Metodiken för diskursanalys kommer att ta inspiration från Faircloughs tredimensionella modell, där vi inledningsvis i det första steget kommer att fokusera på texterna rörande motiveringen av besluten bland våra fyra utvalda fall. Texten och dess uppbyggnad kommer att granskas för att finna mönster och diskurser. Dessa mönster identifieras genom sökande efter vad som argumenteras för i texten, vilka idéer som uttrycks eller förutsätts, återkommande resonemang, ord eller värdeladdade uttryck samt hur orden förknippas med varandra. Det är även i detta steg som Westerståhls objektivitetsmodell kommer agera som guide till vilka begrepp som står i

⁵⁶ Louise Phillips & Marianne W. Jørgensen, *Diskursanalys som teori och metod* (Lund: Studentlitteratur, 2000), sid. 72.

⁵⁷ Matthew Lange, *Comparative-Historical Methods*, Andra upplagan, (Lonson: SAGE Publications Ltd. 2013), sid. 105.

fokus för textanalysen. Extra hänsyn kommer därmed tas till mönster kring begreppen som utgör objektivitet i modellen. I steg två kommer idealtypen för legal-byråkrati att operationaliseras och appliceras på fynden från textanalysen för att analysera hur dessa kan förstås i förhållande till idealtypens aspekter. Detta eftersom idealtypen för legal-byråkratisk legitimitet är den karaktäriserande formen för legitimitet i samhället efter rationaliseringsprocessen. Den idealtypiska analysen agerar som en brygga till det slutliga stadiet av analysarbetet och kommer att grunda materialet för den avslutande analysen där den tolkas i ett större sammanhang med hjälp av rationaliseringsprocessen som teori. I steg tre zoomar vi ut ytterligare och sätter både den initiala textanalysen såväl som den idealtypiska analysen i en större social, kulturell och historisk kontext utifrån Webers teori om rationaliseringsprocessen. Under processens gång sker därmed en växelverkan mellan lingvistiskt och socialt fokus för att som Fairclough påpekar belysa de förbindelser som finns mellan texterna och de samhällliga och kulturella processerna och strukturerna i mån om att få en tillräckligt omfattande diskursanalys med resultat av betydelse.

4.5. Datainsamling

Det empiriska materialet för uppsatsen kommer att bestå av beslut från Granskningsnämnden för radio och tv gällande fall där opartiskhet och saklighet är en del av anmälningen. Eftersom uppsatsens intresse är att studera och dekonstruera kraven som finns på svensk public service kommer endast beslut rörande SR och SVT inkluderas.

Sökningen av beslut för ärenden gjordes via myndigheten för press, radio och tv:s webbdarium. Där ges möjligheten att söka både pågående och avslutande ärenden, och eftersom denna uppsats studerar bedömningen som underbygger beslut att fälla eller fria pågående ärenden uteslutits från sökningen. Sökningen genomfördes via sökorden "saklighet" och "opartiskhet" och resultaten sorterades utifrån beslutsdatum, med de nyaste först. Begränsningen i tid gjordes för att fokus skulle vara på mer aktuella fall med mer påtagliga associationer till de verkliga händelserna för både oss som forskare men även för läsaren. Efter detta gjordes en snabb genomläsning av fallen för att få en övergripande bild av dess innehåll och elva valdes för närmare genomläsning. Dessa rörde alla antingen SVT eller SR och innehöll alla saklighet och/eller opartiskhet som sak för granskning. Efter djupare genomläsning av de

utvalda elva fallen gjordes det slutliga urvalet, där totalt fyra ärenden valts. En kandidatuppsats tids- och resursbegränsningar gör det svårt att läsa för många enskilda ärenden men materialet behöver omfatta alla aspekter av det som är av intresse för studien att analysera. Dessa aspekter är: hur redogör och motiverar Granskningsnämnden för när man har uppnått kraven på saklighet och opartiskhet och hur redogör och motiverar Granskningsnämnden för när man inte uppnått kraven på saklighet och opartiskhet? Urvalet blev därmed totalt fyra ärenden varav två där saklighet fälls respektive frias och två där opartiskhet fälls respektive frias. Detta för att bredda omfånget och få med en omfattande bild av motiveringen som finns för både friande och fällande av kraven.

4.6. Empiriskt material

Det första inslaget ifråga är från Aktuellt från 28 september 2017 och handlar om ett eventuellt förbud mot samröre med våldsbejakande organisationer. I inslaget debatterar Janne Josefsson med Ebba Busch Thor om ett utspel från Kristdemokraterna om att förbjuda deltagande i öppet nazistiska organisationer. I detta fall ansåg nämnden att flera av de uttalandena som gjordes av Janne Josefsson var värderande så till den grad att de utgjorde ett ställningstagande som stred mot kravet på opartiskhet.⁵⁸

Det andra beslutet som läggs under lupp är från P1:s program Människor och tro från 28 januari 2021. Inslaget handlar om Muslimska brödraskapets roll i Sverige och vilka kopplingar det hade till svenska muslimska organisationer. I inslaget fanns inte information med om att kammarrätten i ett fall om bidrag till organisationen Sveriges unga muslimer upphävt en dom från förvaltningsrätten – vilket ledde till att organisationen inte längre gavs ekonomiskt stöd. Granskningsnämnden ansåg att de rättelser som gjordes i poddversionen och på webben var otillräckliga och att en rättelse i stället borde ha gjorts i programmet. Av den anledningen ansåg Granskningsnämnden att inslaget stred mot kravet på saklighet. Inslaget kritiserades för att det påstod att det saknades källor som styrkte sambandet mellan Muslimska brödraskapet och svenska muslimska organisationer. Men Granskningsnämnden konstaterade att detta påstående grundade sig i en rapport från totalförsvarets

⁵⁸ Granskningsnämnden för radio och tv, Beslut 2018-03-05, Dnr: 17/02686, sid 5.

<https://webbdarium.mprt.se/> Hämtad: 2021-12-03.

forskningsinstitut och i uttalanden från en professor i islamsk teologi och friade därför programmet ifråga om opartiskhet och saklighet på den punkten.⁵⁹

Det tredje beslutet berör en dokumentärserie i SVT1:s Dokument inifrån som sändes vid två tillfällen i maj 2017 om ett uppmärksammat mordfall. Beslutet berör även till dokumentärserien relaterade inslag i Gomorron Sverige i SVT1 och Aktuellt i SVT2 den 17 maj 2017. Mordfallet handlar om två vid tillfället för mordet unga barn tillika bröder som pekades ut som skäligen misstänkta för ett mord på en jämnårig kamrat. Bröderna dömdes emellertid aldrig för mordet. Dokumentärserien ifrågasatte å det kraftigaste hur utredningen skötts och ledde till att fallet ånyo togs upp i domstol varpå bröderna återigen friades 2018. Granskningsnämnden beslutade i detta ärende att fälla inslaget i Aktuellt ifråga om opartiskhet, men friade samtidigt dokumentärserien i Dokument inifrån och inslaget i Gomorron Sverige gällande saklighet. Vad gäller kritiken mot dokumentärserien i Dokument inifrån så består den av att programmet visar upp en ofördelaktig och missvisande bild av de personer som höll i utredningen. Sammanlagt tio punkter lyfts fram som på olika sätt kritiserar dokumentärseriens framställningen av utredningen. Men Granskningsnämnden lät i sitt beslut meddela att utgångspunkten i programmet visserligen varit kritisk, men att detta ligger i linje med SVT:s uppdrag och att den i övrigt inte finner att dokumentärserien varit vilseledande, utelämnat väsentliga uppgifter eller framställt sakförhållanden felaktigt. Ifråga om opartiskhet och saklighet friade därför granskningsnämnden dokumentärserien.⁶⁰ Vad gäller det påföljande inslaget i Aktuellt så fällde Granskningsnämnden den journalist som gjort dokumentären. De menade att eftersom journalisten i inslaget beskrev förundersökningsledaren som att han stått för ett "kalkylerat bedrägeri, saknade respekt för sanning, hederlighet och vanlig mänsklig anständighet, och var en mycket ful filur," så passerade journalisten gränsen för opartiskhet. Slutligen så friade Granskningsnämnden den professor i kriminologi som i Gomorron Sverige diskuterat ärendet. Nämnden fann inte att hans uttalanden stred mot kraven på opartiskhet och saklighet.⁶¹

⁵⁹ Granskningsnämnden för radio och tv, Beslut 2021-11-01, Dnr: 2100465 och 627, sid. 6.
<https://webbdarium.mprt.se/> Hämtad: 2021-12-03.

⁶⁰ Granskningsnämnden för radio och tv, Beslut 2018-05-14, Dnr: 17/01477 och 1400, sid. 24.
<https://webbdarium.mprt.se/> Hämtad: 2021-12-03.

⁶¹ Ibid.

Det fjärde och sista fallet handlar om ett inslag om kött i SVT1:s Rapport från 9 augusti 2019. Inslaget anmäldes av den svenska representanten till IPCC – Förenta nationernas miljöpanel, eftersom denne ansåg sig i inslaget ha blivit framställd på ett sätt där det såg ut som att han bekräftade reporterns påstående att ordet “kött” undvikits i rapporten efter påtryckningar från “starka länder.” Representanten ansåg att hans kommentarer blivit förvanskade. Granskningsnämnden ansåg att reportern drog för långtgående slutsatser som inte hade stöd i vad som faktiskt sades av representanten och fällde därmed inslaget ifråga om saklighet, men fann inget stöd för att fälla det för opartiskhet.⁶²

4.7. Metoddiskussion

Eftersom uppsatsens forskningsintresse har sin utgångspunkt i en anekdotisk observation av paralleller mellan objektivitetsidealet för public service journalistik och dess granskning och Webers teorier om rationaliseringsprocessen och idealtypen finns det en risk för bekräftelsebias under arbetets gång. Dessa går inte att utplåna totalt då studien utförs av människor som alltid kommer att tolka informationen utifrån sitt eget perspektiv och färga studien med grund i tidigare livserfarenheter och världssyn men en medvetenhet om denna tendens är viktig för att hålla sig själv ansvarig som forskare. Vidare, bör den initiala observationen genom en vetenskapligt förankrad metodologi antingen underbyggas eller falsifieras för att vara giltig. Detta agerar som ytterligare en punkt för balans och motverkar en alltför tunn och subjektiv tolkning av materialet för att möjliggöra en hög grad av vetenskaplig reliabilitet såväl som validitet. Alla aspekter av studien förankras genomgående genom att utgå ifrån relevant vetenskaplig metodik. Gällande val av metod och teori så finns det starka argument för deras förenlighet eftersom Weber med sitt metodologiska begrepp “Verstehen” exemplifierar sitt anti-positivistiska perspektiv som utgår ifrån att verkligheten formas genom människors upplevelse av den, och att samhället konstrueras genom människors tolkning av verkligheten. Detta är i enlighet med den diskursanalytiska utgångspunkten då den menar att språket inte endast speglar världen utan är med och skapar den. Vidare utgår diskursanalysen ifrån idén att verklighetsbeskrivningar går att utläsa genom språkets diskurser och att dessa är

⁶² Granskningsnämnden för radio och tv, Beslut 2020-03-02, Dnr: 19/03341, sid 5. Hämtad: <https://webbdiarium.mpr.se/> 2020-12-06.

uttryck för en dominant världssyn som i sin tur kan säga något om underliggande maktrelationer. Både de teoretiska och de metodologiska aspekterna av uppsatsen har därmed en konstruktivistisk syn på verkligheten. Weber menar att den dominanta världssynen formar det som upplevs vara verkligheten medan diskursanalysen menar att språket och därigenom diskursen är med och speglar såväl som reproducerar den dominanta världssynen. När dessa två angreppssätt möts kan studien därmed genom den tredelade analysen nå en bred och omfattande analys av vilka diskurser som går att finna bland materialet, hur dessa överensstämmer med Webers teorier och slutligen hur dessa företeelser kan peka på större samhällsliga mönster och vad för sociala konsekvenser dessa framställningar av verkligheten kan orsaka.

5. Resultat och analys

5.1. Lingvistisk textanalys

I det första fallet, som avser en inslag om att förbjuda samröre med våldsbejakande organisationer diskuterades mellan Janne Josefsson och Ebba Busch Thor, fälldes inslaget med hänvisning att det stred mot kravet på opartiskhet. Till grund för beslutet argumenterade Granskningsnämnden att Janne Josefsson använt sig av alltför värdeladdade uttryck i debatten dem emellan. Bland annat sades att:

Jan Josefsson – Det är otroligt farligt. Även om det låter väldigt gott, i ett demokratiskt syfte. Att försöka stoppa hemska åsikter, i det här fallet nazistiska. Ebba Bush Thor – Det är faktiskt inte det jag föreslår.

Jan Josefsson – Men i de goda avsikterna så kan man också förinta demokratin. Vad, vilka andra åsikter...

Ebba Busch Thor – Det är kanske lite väl magstarkt för det är inte det som skulle vara förlängningen av vårt förslag. Som för övrigt inte är nytt. Vi har drivit det sedan slutet av 80-talet.

Jan Josefsson – Vilka andra åsikter ska vi brännmärka? Vad säger du om kommunistiska revolutionära organisationer som vill tillgripa våld och införa en totalitär stat? Ska de också förbjudas?⁶³

⁶³ Granskningsnämnden för radio och tv, Beslut 2018-03-05, Dnr: 17/02686, sid 2. Hämtad: 2021-12-03.

Janne Josefsson talar om Kristdemokraternas förslag som att de vill förbjuda åsikter när det i själva verket vill förbjuda samröre med våldsbejakande organisationer. På så sätt präglas debatten att handla om något än vad det faktiska förslaget handlar om. I debatten använder sig Janne Josefsson av värdeladdade uttryck konstaterar Granskningsnämnden. Han säger att han blir mörkrädd, drar paralleller till Hells Angels och att Ebba Busch Thor tillsammans med Jimmie Åkesson (som hade ställt sig bakom förslaget) hotade demokratin.⁶⁴ Sammantaget ansåg Granskningsnämnden att Janne Josefssons uttalanden var så pass värderande att de stred mot kravet på opartiskhet. I sitt beslut benämner Granskningsnämnden Kristdemokraternas förslag som “kontroversiellt”⁶⁵ indikerar att nämnden anser att utrymmet för vad som kan anses rimligt inom gränsen för opartiskhet i detta fall är något större. Värt att notera är också att Janne Josefsson inte bjöds in till debatten i egenskap av journalist på eller representant för SVT utan deltog som företrädare för sin allmänna yrkesroll. Detta torde innebära att utrymmet för vad han kan tillåtas säga utan att några bestämmelser trädes över även på den punkten är större. Men trots att Granskningsnämnden tar detta i beaktande anser de ändå att uttalandena strider mot kravet på opartiskhet. Sammanfattningsvis så har Granskningsnämnden utifrån ordalydelse i beslutet varit restriktiva i sin hållning och gjort en snäv bedömning. Den uppfattningen får stöd av det faktum att två av sex ledamöter var skiljaktiga i beslutet. Granskningsnämnden tycks inta en hållning där uttryck som kan uppfattas som polariserande, exempelvis “förinta demokratin”, “nazistiska”, och “brännmärka åsikter” ska iakttas med stor försiktighet. Ur en textanalytisk synvinkel innebär det att sättet någon uttrycker sig på är avgörande för hur nämnden bedömer, vilket i förlängningen kan ha betydelse för vilken nivå debattörer inom kontroversiella ämnen lägger sig på.

I det andra fallet om Muslimska brödraskapets roll i Sverige konstaterar granskningsnämnden att inslaget i Människor och tro strider mot kravet på saklighet. Kritiken i detta fall grundar sig i att Granskningsnämnden anser att en rättelse inte gjorts på ett för reglerna adekvat sätt. Sakförhållandet, såsom Granskningsnämnden beskriver det, består i att i inslaget så utelämnades information om att kammarrätten upphävt en dom av förvaltningsrätten, varför det framstod som att organisationen Sveriges unga muslimer fortfarande erhöll ekonomiskt stöd från Myndigheten för

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid. sid. 5.

ungdoms- och civilsamhällesfrågor. Detta var felaktigt. Granskningsnämnden resonerar som så att den rättelse som SR gjort genom att korrigera poddversionen av programmet och att skriva en rättelse på deras hemsida inte är tillräcklig. SVT skriver i sitt yttrande till Granskningsnämnden att:

Enligt bestämmelsen om beriktigande ska ett beriktigande sändas skyndsamt och i ett för publiken naturligt sammanhang. I det nu aktuella fallet valde redaktionen att snabbt nå ut till publiken med en rättelse och inväntade därför inte nästa möjlighet i radio då programmet sänds en gång i veckan. SR har som tidigare anförts beriktigat uppgiften i poddversionen av programmet samt i en text på SR:s webbplats där efterhandlyssnandet i huvudsak sker. Redaktionen bedömde att det var viktigt att de lyssnare som lyssnade on demand skyndsamt skulle kunna ta del av rätt uppgifter.⁶⁶

Man ser att SVT i sitt yttrande till stor del använder sig av sändningstillståndets ordalydelser och att de tycks vilja upprätthålla ett språk som till så stor del som möjligt återspeglar det som begagnas av Granskningsnämnden. Skrivelsen kan betraktas som ett sätt från SVT:s håll att försöka framstå som en trovärdig part i målet med anspråk på att ha följt de regler de lyder under. De fogar sig i den byråkratiska tradition som upprätthålls av Granskningsnämnden i form av språkbruk och regelverk.

Vad gäller Granskningsnämnden skriver den i beslutet att:

Enligt bestämmelsen om beriktigande ska en rättelse sändas i ett för publiken naturligt sammanhang. Varken en rättelse på en webbplats eller i poddversionen av ett program kan anses vara tillräckliga åtgärder för att uppfylla de krav som ställs på sändandet av ett beriktigande. Mot denna bakgrund strider inslaget mot kravet på saklighet i denna del.⁶⁷

Genom vårt textanalytiska förfarande på denna punkt ser man att Granskningsnämnden är snäv i sin tolkning och att den ogillar rättelser som sker utanför dess ordinarie sändningsutbud. Att nämnden premierar de ordinarie kanalerna kan ses som att den vill

⁶⁶ Granskningsnämnden för radio och tv, Beslut 2021-11-01, Dnr: 21/00465 och 627, sid 5. Hämtad: 2021-12-03.

⁶⁷ Granskningsnämnden för radio och tv, Beslut 2021-11-01, Dnr: 21/00465 och 627, sid 6. Hämtad: 2021-12-03.

att dess ordalydelser ska nå ut till så många som möjligt och att det ska vara så enkelt som möjligt för radiolyssnare att ta del av de rättelser som görs. I och med det så upprätthåller Granskningsnämnden inte bara sig själv som en relevant referenspunkt i medielandskapet utan befäster ordalydelserna i sändningstillståndet. Språket är dessutom exakt och lämnar inte något utrymme för misstolkningar.

I vårt tredje fall – det om de mordåtalade bröderna, berörs ett inslag i Gomorron Sverige som frias i fråga om saklighet. I inslaget så kommenterade journalisten förundersökningsledarens arbete med utredningen som han tyckte hade flera påtagliga brister. Förundersökningsledaren var inbjuden till Gomorron Sverige, men valde att tacka nej. SVT kommenterar inslaget som så:

SVT beklagar att anmälaren har tolkat innebörden i journalistens svar som en uppmaning till hot mot K. SVT menar att innebörden i svaret tvärtom är att han trodde att K – som tidigare hyllats för sin utredning av fallet – skulle skämmas och få ett skadat anseende efter att den tredje delen av dokumentären sänts.⁶⁸

Klart är att anmälaren uppfattat journalistens svar som hotfulla. SVT bemöter detta och menar att de är en felaktig uppfattning. Istället, resonerar de, är innebörden av journalistens ord sådana att han tror att de kommer att ligga förundersökningsledarens anseende till last. I sin bedömning konstaterar Granskningsnämnden kort och gott att: “Vidare anser nämnden att inslaget i Gomorron Sverige inte strider mot kraven på [...] saklighet.”⁶⁹

Det kan konstateras att Granskningsnämnden i detta fall erbjuder en ytterst kort formulering. Men tas det i beaktande att det som inte är skrivet är lika viktigt som det som är skrivet går det att sluta sig till att nämnden inte anser att journalisten uttalat några hot eller att inslaget på något annat sätt brutit mot de regler som finns i sändningstillståndet. Att formuleringen är så kort utan att motiveras ytterligare tyder på att nämnden inte ser någon anledning till att tydliggöra hur reglerna är formulerade i sändningstillståndet. Därmed resonerar nämnden i linje med sändningstillståndet och gör sig själv till en ordagrann uttolkare av detsamma. Utifrån vår textanalytiska modell

⁶⁸ Granskningsnämnden för radio och tv, Beslut 2018-05-14, Dnr: 17/01477 och 1400, sid 22. Hämtad: 2021-12-03.

⁶⁹ Granskningsnämnden för radio och tv, Beslut 2018-05-14, Dnr: 17/01477 och 1400, sid 24. Hämtad: 2021-12-03.

kan det ses som att Granskningsnämnden inte bara bekräftar sändningstillståndets formuleringar så som de är skrivna, utan fastställer även dess innebörd. Detta beslut visar därmed att det inte behövs långa laborerade utsvävningar för att tillgodose sig essensen i regelverket, utan är sakframställan tillräckligt tydlig så kan en eller ett par meningar räcka som motivering. Styrkan i orden vilar i dess exakthet och precisa formulering. Granskningsnämnden hade till och med förlorat på att göra utsvävande analyser eftersom den då hade riskerat att dribbla bort sig själv. Detta beslut visar därmed på kraften i det legal-byråkratiska språk som upprättats i syfte att uppnå objektivitet inom området.

Slutligen i det fjärde fallet – där nämnden frågar sig om ett inslag i Rapport om kött anses strida mot kravet på opartiskhet så friar den i detta fall. Fallet handlar om att en svensk forskare tillika representant till FN:s klimatpanel IPCC anser sig ha fått sina påståenden om innehållet i en klimatrapport förvanskade. I beslutet sammanfattas anmälan som så:

Inslaget är anmält av NN som anför att han felaktigt angavs bekräfta reporterns påstående om att klimatpanelen i sin senaste rapport på grund av påtryckningar från ”starka länder” inte använt ordet ”kött” och i stället valt andra formuleringar i samband med redovisning av forskning kring livsmedels-systemets klimatpåverkan. Det var reporterns tes att ”det känsliga ordet kött” hade undvikits på grund av politiska påtryckningar.⁷⁰

Forskaren menar att inslaget i SVT får det att framstå som att ordet kött systematiskt har bytts ut i en rapport från IPCC efter påtryckningar från ”starka länder”. I anmälan till granskningsnämnden klargör forskaren att så inte skett. Som skäl för detta anger han att det i beslutsprocessen till hur forskningsrapporter utformas finns mekanismer som säkerställer att ordvalen ligger i linje med forskningen och att det finns ett regelverk för hur situationer ska hanteras när länder inte vill ställa sig bakom en rapport. Granskningsnämnden skriver i sitt beslut att SVT drog för långtgående slutsatser av vad forskaren sa:

⁷⁰ Granskningsnämnden för radio och tv, Beslut 2020-03-02, Dnr: 19/03341, sid 2. Hämtad: 2021-12-03

Nämnden anser inte att de uttalanden som NN förde fram under intervjun i inslaget gav stöd för att dra de långtgående slutsatser som SVT gjorde i inslaget. Något ytterligare underlag som underbygger framställningen i inslaget har SVT enligt nämndens mening inte heller fört fram i ärendet. Inslaget strider därför mot kravet på saklighet. [...] Vad anmälaren i övrigt anfört medför inte att inslaget strider mot kravet på opartiskhet.⁷¹

Framställningen av forskarens uttalanden var inte så pass förvanskade att de kan sägas strida mot kravet på opartiskhet och Granskningsnämnden friar inslaget i denna del. På den punkten uttalar sig Granskningsnämnden fåordigt. Däremot, resonerar nämnden, strider fallet mot kravet på saklighet i och med att de tämligen långt dragna slutsatserna inte hade tillräckligt stöd. Nämnden lägger därmed band på en ivrig reporters försök att haussa upp en politiskt laddad fråga. Det går att tolka som att nämnden i sitt beslut kväser tendenser att göra slagkraftiga poänger genom en polemiskt orienterad journalistik. Istället vill den ha en sakframställan som är fri från värdeladdade följdfrågor, kommentarer och insinuationer. Att nämnden friar i fråga om opartiskhet men faller ifråga om saklighet kan ses som att nämnden följer sina instruktioner i sändningstillståndet och gör skillnad i sin bedömning av vad som rapporteras och hur något rapporteras. Reporterns framställning av sakförhållandena i inslaget var inte partiska såtillvida att han tog ställning i frågan, men presentationen var utformad på ett sådant sätt att den inte speglade innehållet korrekt, tycks Granskningsnämnden resonera. I detta fall låter nämnden en forskares synpunkter väga tungt. Den hänvisar till att det inte finns något stöd för de slutsatser som dras. Det kan noteras att de av reportern påstådda politiska påtryckningar som förekommit inte har något stöd i det faktiska sakförhållandet och att nämnden poängterar detta och använder det som underlag för sitt utlåtande. Nämnden för fram sin ståndpunkt på det sedvanligt byråkratiska sättet med ett återhållsamt, balanserat och sakligt språkbruk i sitt beslut. Den ger ett konkret besked kring hur en fråga som potentiellt sätt kan skapa debatt ska hanteras för att det inte ska råda någon form av tvetydighet kring vilka sakförhållanden som råder.

Analys av besluten från Granskningsnämnden pekar på att besluten är konsekventa. Med det menas att besluten följer det regelverk såsom det anges i Radio- och tv-lagen och sändningstillståndet. Det går att urskilja en förutsägbarhet i beslut och resonemang som förstärker intrycket av att de håller sig till ett klart utmejslat regelverk och stödjer

⁷¹ Granskningsnämnden för radio och tv, Beslut 2020-03-02, Dnr: 19/03341, sid 5. Hämtad: 2021-12-03

sig på en ansenlig mängd vägledande beslut och rättspraxis, men också att denna samlade kunskapsbas utgör en referenspunkt för yrkesverksamma i branschen att förhålla sig till, eller enklare uttryckt – en standard. Då Granskningsnämnden i sitt arbete faller och friar inslag så upprätthåller och förstärker den sin egen relevans inom området. Det blir som yrkesverksam journalist inom public service mer eller mindre omöjligt att inte ta i beaktande hur Granskningsnämnden resonerar i sitt arbete vilket också har ett avtryck på hur det journalistiska arbetet bedrivs. Granskningsnämnden har i branschen därför en maktutövande funktion samtidigt som den genom sitt arbete ständigt befäster sin egen position. Den är vägledande såtillvida att dess arbete ger en indikation på hur journalistik inte ska bedrivas och erhåller därmed en auktoritativ ställning inom journalistiken.

Det kan vidare konstateras att Granskningsnämndens språkbruk håller sig till kortfattade meningar och stycken. Längre analytiska utsvävningar hittas inte någonstans, utan dess bedömningar är till sina utformningar förvånansvärt avskalade, men alltid sakliga och precisa och återspeglar med stor träffsäkerhet Radio- och tv-lagens samt sändningstillståndets ordalydelser. De är avsiktligt distinkt formulerade för att inte skapa någon tveksamhet. De liknar till mångt och mycket de regler som Granskningsnämnden är satt att göra sina bedömningar utifrån. Utifrån det diskursteoretiska ramverket är det rimligt att argumentera för att Granskningsnämnden på denna punkt kan ses som att den formar ett socialt och kulturellt rum i vilket identitetsmarkörer och för yrkesrollen accepterade beteenden skapas och vidmakthålls.

Sammantaget ser man att besluten från granskningsnämnden bidrar till att forma ett system av förutsägbarhet. Genom att vara vägledande anger de en riktning för hur god yrkespraktik genomförs och bidrar på så sätt till att sätta en standard för journalistisk yrkespraktik. Utifrån vårt diskursteoretiska ramverk innebär det att texten i bedömningarna från Granskningsnämnden innehåller en antydning till social praktik som kommer från skrivelser i Radio- och tv-lagen, men framförallt i sändningstillståndet. Detta är skrivelser som härstammar i parlamentariska beslut varför det går att se ett direkt inflytande från parlamentarisk verksamhet i beslut som Granskningsnämnden tar. Skrivelserna är därmed uttryck för ett långtgående byråkratiskt process kring hur public service enligt bestämmelserna ska bedrivas. De blir ideologiskt betingade när skrivelserna tillämpas av nämnden och hur de är formulerade. Saklighet och opartiskhet blir i förlängningen uttryck för vad som i

Radio- och tv-lagen benämns “det demokratiska statsskickets grundidéer och principen om alla människors lika värde”⁷², och det genomsyrar besluten.

5.2. Idealtypisk analys

Som ovan nämnt går det att genom den lingvistiska textanalysen att uppmärksamma ett konsekvent ramverk av idéer eller med andra ord, en ideologi som underbygger logiken bakom texterna. Både i processen som säkerställer besluten i och med sig själv såväl som i argumenten och språket i texterna. För att närmare undersöka vad detta kan säga om osynliga men allomfattande maktstrukturer och samhället som stort blir det relevant att gå närmare in på vilken ideologi detta kan vara. I enlighet med uppsatsens forskningsintresse blir det den ideologi som Weber menar kom att dominera samhället efter rationaliseringsprocessen. Weber utformade idealtyper för att operationalisera koncept som ideologier och de system av tankar som ligger bakom då det lätt kan bli vagt och svårt att applicera på konkreta fall. Ett uttryck för den rationella ideologin är idealtypen för legal-byråkrati som genomsyrar alla samhällets institutioner då det är den antagna formen av legitimitet det rationella samhället. Därmed ska steg två i detta stadiet av analysen tillämpas genom att undersöka till vilken grad diskursen som härleddes genom den lingvistiska textanalysen överensstämmer med Webers idealtyp för legal-byråkrati. Den idealtypiska analysen kommer att initialt delas upp i två delar där dess legala respektive byråkratiska aspekter jämförs med diskursen som framförts bland de empiriska fallen.

Idealtypen för legal-byråkrati karaktäriseras främst av de utgörande beståndsdelarna som finns i namnet. Den legala aspekten avser att beskriva den överordnade rollen som lagar och regler har, där alla följer den opersonliga ledningen, dvs. regelverket. En pelare i ordningen enligt denna idealtyp är därmed att ingen är ovanför rätten eller regelverket. Det betyder även att personerna som är med och utformar regelverket/lagarna har en betydande makt, och att reglerna i sig är ett uttryck för nämnd makt och eventuella bakomliggande styrande ideologi/ideologier. Systemet av tankar som utgör idealtypen baseras även på idén att legitimitet är synonymt med en opersonlig, rigid och byråkratisk makt. Samma tankar konstaterar även att

⁷² Sveriges Riksdag, Radio- och tv-lag 2010:696, 5 kapitlet: *Innehållet i tv-sändningar, beställ-tv och sökbar text-tv*, Allmänna krav §1, samt 14 kapitlet: *Innehållet i ljudradiosändningar samt beställradio*, Allmänna krav, §1.

känsloutbrott, som är motsatsen till idealet om ett opersonligt och objektiva förhållningssätt är något som ska motverkas, och i bästa fall utplånas. Enligt samma linje av tanke går det även att sträcka denna idé till att omfatta opartiskhet och saklighet och därigenom att brist på opartiskhet och saklighet fördöms på samma sätt. Detta kan bl.a. observeras bland fallen som anmäldes för att ha brustit i sin opartiskhet eller saklighet pga. värderande uttryck eller ställningstagande från journalistens sida då det implicerar ett oförutsägbart uttryck för journalistens personliga känslor eller åsikter. Ett exempel bland de empiriska fallen är när Janne Josefssons enligt deras bedömning värdeladdade uttalanden stred mot kravet på opartiskhet. Med andra ord går de att beskriva som känsloutbrott, vilket är motpolen till idealen om förutsägbarhet och objektivitet som enligt denna idealtyp är grunden till ett säkert och tryggt samhälle. När det gäller saklighet och hur diskursen kring detta krav ser ut bland fallen så fälldes fallet gällande muslimska brödraskapets roll i Sverige för att strida mot kravet på grund av felaktig information. Detta som resultat av att inslaget utelämnat informationen om att en dom från förvaltningsnämnden som hävdade att organisationen Sveriges unga muslimer erhöll stöd från Myndigheten för ungdoms-och civilsamhällsfrågor blivit upphävd av kammarrätten. Försök till rättelse skedde genom deras hemsida och korrigerad poddversionen av programmet men detta bedömdes inte vara i ett tillräckligt naturligt sammanhang för publiken såväl som för långsamt. Dessa resonemang från Granskningsnämnden överensstämmer väl med idealtypens fokus på effektivitet och noggrannhet. Det är precision och exakthet som ska uppnås i ett samhälle som styrs legal-byråkratiskt, i linje med idealen som styr lagarna i sig. Uttryck ska vara snäva och korrekta nog för att inte ge utrymme till felaktig tolkning i mån om att motverka inkonsekvenser och främja förutsägbarhet. Det innebär att samma principer som styr samhällets legala institutioner gäller för journalistiken såväl som de myndigheter vars jobb det är att granska journalistiken. Det genomsyrar standarden för praxis för alla parter som analyserats i uppsatsen. Detta går även att se i språket som används av Granskningsnämnden i deras bedömning och beslut såväl som av parterna som yttrar sig i frågan. Språket i texterna är affektfritt, koncist, torrt men även precist och sakligt. Alla argument härleds med en tydlig logisk följd från paragrafer i gällande regelverk. Detta påvisar ett utförligt ramverk som konstant refereras till, eftersom alla beslut och därigenom all logik har sitt ursprung i legitimiteten som kommer med legalitet. Detta kan återkopplas igen till att resonemang grundar sin validitet i logos i ett rationellt samhälle, och i ett samhälle där

legitimiteten är legal-byråkratisk får logos en legal innebörd. Legalitet och logik blir synonymt. Fortsättningsvis finns det likväl paralleller mellan myndighetens uppbyggnad och process och idealtypens legala aspekter. Detta går att uppmärksamma på flera sätt. Ett första tecken på en spegling mellan rättssystemet och systemet för granskning av journalistik syns på Myndigheten för press, radio och tv:s hemsida där ett diarium med en utförlig sökmotor finns för sökande efter beslut. Detta är slående likt det söksystem som finns vid sökande efter domar på diverse domstol i Sverige. Det reflekterar det legal-byråkratiska idealet för effektivitet, beräknelighet, precision och produktivitet. Detsamma gäller för processen för Granskningsnämndens beslut och dispositionen såväl som innehållet i dokumenten. Likt en dom inleds det med de krav som menas blivit brutna av anmälda och en bakgrund i frågan där läsaren informeras om det som domen kommer att beröra. Detta efterföljs av en möjlighet för alla parter att yttra sig och ge sin version av händelseförloppet och kan förstås som en slags imitation av ett vittnesmål under en rättegång. Det går även att se eko av domens domskäl: där domstolen eller i detta fall Granskningsnämnden presenterar sin argumentation och motivering för beslutet och domslut: där det slutgiltiga svaret på vad domstolen kommit fram till i frågan. Alltså momentet där Granskningsnämnden svarar på huruvida de anmälda bedöms frias eller fällas för att strida mot saklighet eller opartiskhet. Likt rättssystemet så är inte upplevelsen att det är personer som bedömer utan det är en instans, en maskin som utifrån den information som den blir inmatad och det regelverk som bör efterföljas gör en rannsakar hur de förhåller sig till varandra för att sedan komma fram till en logiskt förankrad slutsats och bedömning. Det finns en tydlig avsaknad av personliga känslor, värderingar eller åsikter- alla är underordnade regelverket.

Detta för en vidare till idealtypens byråkratiska aspekter. Dessa reflekteras tydligast bland allt som omger besluten, främst existensen och uppbyggnaden av myndigheterna i sig. Myndigheten för press, radio och tv och därigenom Granskningsnämnden är perfekta exempel på hur specialistfunktioner uttrycks genom byråkrati och därigenom myndigheter. De har alla tydliga ramverk för praxis och är underordnade regler och lagar på samma sätt som de public service bolag de är menade att reglera. Precis som Myndigheten för press, radio och tv och Granskningsnämnden finns för att reglera journalistiken utifrån Radio- och tv-lagen och sändningstillståndet är även dem underordnade lagar som förvaltningslagen och myndighetsförordningen. Myndigheten är en byråkratisk form av organisation, då de utformas utifrån målrationella grunder i

mån om att fylla en viss samhällsfunktion. Tanken är att expertis och specialistkunskap ska rikta sig in på avsedd samhällsfråga och därmed möjliggöra ökad precision, effektivitet och produktivitet. Alla spelar en roll i den större hierarkiska ordningen, där myndigheterna i sig ordnas utifrån kompetensområden såväl som hierarkin inom myndigheterna i sig. Det innebär bl.a. att arbetsuppgifterna först delas upp i större men precisa drag mellan utformandet av myndigheterna och ytterligare inom myndigheterna. Tanken är att experter och specialister ska få jobba inom sitt område, för att motverka dilettantism eller amatörism med yrken som utövas av personer som saknar utbildning eller erfarenhet. En byråkratisk organisation menas även vara ideal då den vilar på en opersonlig plikt. Detta reflekteras inom besluten i sig och kan härledas ur den lingvistiska textanalysen då texten är så pass opersonlig och rigid i sitt utformande. Ingen indikation ges på att det är personer som gör bedömningarna, utan allt presenteras som att komma från en robotisk enhet, avskärmat, affektfritt och opersonligt. Personerna bakom enheten är inte mer än det som Weber benämner vara yrkesmänniskor och varje individ är en kugge i maskineriet, först i maskineriet som är myndigheten i sig men även konglomeratet av byråkratiska organisationer som tillsammans utgör samhället som stort. Små maskiner som alla tillsammans utgör en stor maskin.

5.3. Makrosociologisk analys

Det är i denna fasen av analysen som fynden från den lingvistiska text- och idealtypiska analysen sätts i ett socialt makroperspektiv med en diskussion kring bakomliggande sociala strukturer och maktrelationer. Genom operationaliseringen av Webers idealtyp för legal-byråkrati har flera paralleller återfunnits mellan kraven på saklighet och opartiskhet såväl som myndigheternas arbete att upprätthålla dessa krav genom deras granskning och beslut. Detta har bidragit med ett nytt perspektiv på både en förklaring för såväl som hur objektivitetsidealet kan uttrycka sig inom svensk public service journalistik. Vidare, har det visat på en överenskommelse mellan empiri och legal-byråkratin som Weber menar karakteriserar det moderna samhället efter dess rationalisering. Fortsättningsvis blir det intressant att vid denna makrosociologiska analys se närmare på hur detta kan förstås ur ett större socialt och historiskt perspektiv genom att kontextualisera det utifrån Webers teori om rationaliseringsprocessen.

Ett tydligt återkommande tema bland fynden inom analysens två första delar är hur empirin visar på den överordnade rollen som regelverket har. Objektivitetsidealet är anknutet till detta faktum, både för public service journalistiken genom kraven på saklighet och opartiskhet samt myndigheterna vars jobb det är att säkerställa att de efterföljs men även för samhället som stort. Likt Webers beskrivning av den rationaliserade västvärlden som karaktäriseras av idealtypen för legal-byråkrati är alla underordnade regelverket – oavsett position i hierarkin. Precis som Myndigheten för press, radio och tv och Granskningsnämnden finns för att reglera journalistiken utifrån Radio- och tv-lagen och sändningstillståndet är även dem underordnade lagar som förvaltningslagen och myndighetsförordningen. Det är ett mönster som fortsätter och fortsätter och genomsyrar alla delar av samhällets uppbyggnad. Det som är av intresse är den inneboende paradox som finns i ett system utformat för att vara ogenomträngligt för känsloutbrott genom att utplåna uttryck av mänsklig drift som värderingar och åsikter via ett självständigt regelverk då det i sig underbyggs av värderingar, idéer och ideal som konstituerar dess bakomliggande ideologi. Då blir frågan att ställa, vad är det för värderingar, idéer och ideal som underbygger regelverket?

I sin tes om rationaliseringsprocessen argumenterar Weber att industrikapitalismens uppkomst och dominans över västvärlden ledde till att allt mänskligt liv i dessa samhällen blev objekt för rationalisering. Utgångspunkten för detta var Webers övertygelse om att samhället skapas i bilden av den dominanta världssynen. Det är denna världssyn, eller ideologi, med andra ord som genomsyrar människors uppfattning av verkligheten och i samband med industrikapitalismens etablerande i västvärlden under 1800-talet skedde en historisk förändringsprocess där den dominanta världssynen blev rationalitet. Rationalitet och industrikapitalismens grundsatser är därmed synonyma enligt denna ideologi, då förhållningssättet till omvärlden är att bemöta det som en maskin. Värderingarna, idéerna och idealen som underbygger denna ideologi utgår främst ifrån det målrationella, objektiva, opersonliga, beräknande och därmed förutsägbara och effektiva angreppssättet som en maskin har. Kapitalismens huvudmål är maximerad profit och minimerad förlust genom maximerad produktivitet och effektivitet, och det som bedöms vara mest effektivt och därigenom produktivt och vinstgynnande blir idealiserat i det rationella samhället. Det är även denna ideologi som ligger till grund för idealiseringen av byråkratin, då Weber beskriver förhållandet mellan kapitalismen och byråkratin som

symbiotiskt såväl som att byråkratin menas vara mest i linje med den rationella världssynen. Byråkratin är den mest opersonliga, objektiva och därigenom förutsägbara administrations- och organisationsformen och dominerar samhället då det menas vara mest effektivt, precist, tillförlitligt och stabilt. Fortsättningsvis har analyserna visat att det legal-byråkratiska förhållningssättet styr både aktören som granskar såväl som objektet för granskning. Då Granskningsnämnden utgår ifrån samma ideal som de avser att upprätthålla genom deras granskning av svensk journalistik. Alla måste följa samma rationella, byråkratiska och objektiva grunder. Weber menar dock att resultatet av ett sådant samhälle är att individen avhumaniseras och reduceras till sin yrkesroll. Detta kan observeras genom betoning på vikten av att det personliga och det professionella ska hållas separat, särskilt inom kravet på journalistens opartiskhet. Personen bakom journalistrollen ska inte komma fram, utan journalisten är menad att genomsyras av sitt professionella uppdrag som i sin tur är stadgad i ett lagar eller regelverk. Detsamma gäller för personerna som utför gransknings- och beslutsarbetet för Myndigheten för press, radio och tv såväl som Granskningsnämnden. Individerna som utför granskningarna och beslutar om huruvida journalistiken som är i fråga följer eller strider mot kraven på saklighet och opartiskhet kommer aldrig fram. Språket i besluten är istället formulerat på ett sätt som presenterar att besluten kommer från myndigheten som stort, att en enhet har granskat och bedömt. Även i detta fall går det därmed att dra paralleller till Webers beskrivning av yrkesmänniskan, personerna som jobbar i myndigheterna är inte individer utan är sin alla yrkesroll, utgörande delar eller instrument som utför myndighetens arbete. Om denna bakgrund appliceras på parallellerna som observerats genom diskursanalysen innebär det att omständigheterna kring såväl som själva innehållet i besluten från Granskningsnämnden reflekterar Webers redogörelse för det kapitalistiska/rationella idealet att maskineri slår mänsklighet pga. dess effektivitet, precision, förutsägbarhet och därmed produktivitet. Detta innebär även att inga val görs på individnivå då allt bör utgå ifrån gällande regelverk eller lag vilket vidare låser in individen i ett system. Alla handlingar blir mer eller mindre styrda av yrkesrollen eller organisationens uppdrag.

Om man fortsätter på spåret att det är denna ideologi som underbygger regelverket som alla i samhället ska vara underordnade blir det av värde att tänka kring vilka maktförhållanden som reproduceras och vidmakthålls. Särskilt eftersom all legitimitet i det rationaliserade samhället kommer från dess legala förankring enligt Weber. Detta

innebär en oerhörd makt för lagmakarna, då de innehar förmågan att definiera det som kommer att styra all handlingsutrymme i samhället och därigenom även bestämma vad som är rätt och fel. Vidare blir det väldigt svårt att ifrågasätta de bakomliggande idéerna som underbygger rätten och regelverken då dessa har en inneboende legitimitet i denna kontext. De blir legitima och "rätt" i och med sig själva. Trots att idén som lett till att regelverket står över alla i samhället är att den är mest opersonlig och objektiv och därigenom mest säker innebär det alltså inte att den är nödvändigtvis mest rättvis. Detta eftersom regelverket i sin tur skrivits och formats av människor, och är på så sätt uttryck för deras vilja och makt. Det innebär att lagstiftarna bär på mest makt i samhället, särskilt ifall det råder en konsensus bland deras intressen utöver deras vilja att behålla sin makt. Som en slags balans mot detta finns faktumet att regeringen är folkvald och att deras position som lagstiftare har en utgångspunkt i medborgarnas intressen, men det tar inte bort utrymmet för dem att befästa lagar i enlighet med deras intressen medan de har makten. Utöver det är den tydligaste sociala strukturen som går att utläsa ur diskursen att samhället genomsyras av Webers definition av kapitalistiska ideal. Med rationaliseringsprocessen som historisk och social kontext går det att förstå detta som uttryck för jakten efter optimal vinst med minimal förlust genom effektivitet, precision och produktivitet och att ideal som objektivitet och därigenom opartiskhet och saklighet är ideal för att de menas främja kapitalismens mål.

6. Slutsatser

Den första frågeställningen berörde hur objektivitetsidealet inom svensk public service journalistik kan förstås utifrån Webers tes om rationaliseringsprocessen i västvärlden. Resultatet efter studiens tredelade analys har visat att det går att förstå objektivitetsidealet och därigenom public service journalistikens krav på saklighet och opartiskhet som produkter av den allomfattande rationaliseringen av västvärlden som resultat av industrikapitalismens fäste. Detta då Webers teori om rationaliseringsprocessen bidrar med ett perspektiv som omfattar en historisk kontext såväl som förklaring för varifrån objektivitetsidealet har sin grund. Vidare stöd för detta finns i resultatet för den andra frågeställningen gällande hur Myndigheten för press, radio och tv samt Granskningsnämndens uppdrag samt bedömning av kraven på saklighet och opartiskhet bland utvalda beslut kan förstås genom Webers idealtyp för

legal-byråkratisk legitimitet. Detta är ett mer konkret uttryck för det rationaliserade samhället då Weber menar att legal-byråkratin genomsyrar och karaktäriserar den och under den idealtypiska analysen framkom resultatet att myndigheternas arbete såväl som bedömning överensstämmer i stor mån med idealtypen. Processen för granskning såväl som utformandet av dessa specialiserade myndigheter är alla företeelser som kan förstås som empiriska uttryck för Webers teoretiska ansatser. Detta eftersom processen för granskning i stor mån tagit avstamp från rättsprocessen såväl som myndigheternas specialistområden och byråkratiska form speglar Webers redogörelse för legal-byråkratin dominans i det rationaliserade samhället. Vad denna studie har visat är alltså att objektivitetsidealet inom public service journalistiken genom kraven på saklighet och opartiskhet men även Myndigheten för press, radio och tv såväl som Granskningsnämndens uppdrag och bedömning av dessa krav i deras beslut går att förstå som produkter av rationaliseringsprocessen.

9. Fortsatt forskning

En given ingång till fortsatt forskning hade varit att höja blicken utanför public service. Granskningsnämndens jurisdiktion omfattar kommersiell radio och tv i marknätet vilket innebär att exempelvis TV4 hade kunnat vara föremål för en studie. En sån studie hade kunnat besvara frågor om kommersiella nyhetsförmedlare verkar och fungerar på samma sätt som statliga, vilket i sig hade kunnat alstra en diskussion om vad för sorts nyheter som sprids i samhället. Det hade även varit intressant att jämföra nyhetsförmedlare som svarar till Granskningsnämnden med de som inte är bundna dit för att se om nyheterna skiljer sig åt vad gäller saklighet och opartiskhet. En sån undersökning hade även den kunnat kasta ljus på skillnaderna mellan nyhetsförmedlare beroende på om de är bundna till bestämmelserna i radio- och tv-lagen

10. Källförteckning

Litteratur

Alkvist, Lars-Erik. *Max Weber och rationalitetsformerna*. (Lund, Lunds Universitet, 2000).

Granskningsnämndens praxissamling, “*Granskat och klart Tema: Opartiskhet/ställningstagande*”, Myndigheten för press, radio och tv, (Ödeshög, Danagård LiTHO AB, 2020).

Hadenius, Stig, Weibull, Lennart, Wadbring, Ingela, *Massmedier: Press, radio och tv i den digitala tidsåldern*, nionde upplagan, (Stockholm, Ekerlids Förlag, 2008).

Hammarlin, Mia-Marie, “*I stormens öga*” (Båstad, Hammarlin Bokförlag, 2015).

Häger, Björn, *Reporter – En grundbok i journalistik*, Andra upplagan, (Lund: Studentlitteratur, 2019).

Johansson, Bengt, “Journalistiken, objektiviteten och partiskheten”, *Handbok i journalistikforskning*, Andra upplagan, (Lund, Studentlitteratur AB, 2019).

Karlsson, Michael & Strömbäck, Jesper, *Handbok i journalistikforskning*, red. (Lund: Studentlitteratur, 2019).

Lange, Matthew, *Comparative-Historical Methods*, Andra upplagan (Lonson: Sage Publications Ltd., 2013).

Macionis, John J. *Sociology*. 14.Uppl. (Upper Saddle River: Prentice Hall, 2011).

Maras, Steven, *Objectivity in journalism, Key concepts in journalism*. (Cambridge, Polity Press, 2013).

Phillips, Louise & Jørgensen, Marianne W., *Diskursanalys som teori och metod* (Lund: Studentlitteratur, 2000).

Svensson, Peter, *Diskursanalys*. (Lund, Studentlitteratur, 2019).

Swatos Jr, William H. & Kaelber, Lutz, *The Protestant Ethic turns 100: Essays on the centenary of the Weber thesis*. red. Andra upplagan. (Abingdon: Routledge, 2016).

Tandoc, Edson C. & Jenkins, Joy m.fl., *Critical incidents in journalism. pivotal moments reshaping journalism around the world*. (Milton Park, Routledge, 2020).

Ward, Stephen J.A. , *The Invention of Journalism Ethics: The Path to Objectivity and Beyond*, Andra uppl. (Montreal, McGill-Queen's University Press, 2015).

Weber, Max *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*, (Lund: Argos/Palmkrons Förlag, 1978).

Weber, Max. *Politics as a Vocation*. (Hastings, Isha book, 1919).

Akademiska artiklar

Alonso, Martin Oller, "Comparison between the Journalistic Cultures of Switzerland, Spain and Ecuador. The effects of context influences on the journalists' perception of professional roles and the idea of objectivity." *Intexto*, 2015 sid. 90–132.

Bastin, Gilles, "The mediatisation and anonymisation of the world in the work of Max Weber". *Max Weber Studies* 9, 2009, sid.123–141

Bastin, Gilles, "The Press in the Light of Modern Capitalism: A planned survey by Max Weber on newspapers and journalism". *Max Weber Studies* 13, 2013, sid. 151–175.

Boudana, Sandrine, "A definition of journalistic objectivity as a performance", *Media, Culture and Society*, 33(3), 2011, sid. 385–398.

Carlson, Matt, "News Algorithms, Photojournalism and the Assumption of Mechanical Objectivity in Journalism." *Digital Journalism* 7, 2019, sid. 1117–1133

Davis, Aeron, “Applying a Weberian Perspective to the Analysis of UK Journalism: Hacking and Leveson as Products of Organizational Rationalization”. *Max Weber Studies* 13, 2013, sid. 176–196

Darmon, Isabelle & Frade, Carlos, “Introduction to the special issue Weber, the press and sociology”, then and now. *Max Weber Studies* 13, 2013, sid.137–150

Dickinson, Roger, “Weber’s sociology of the press and journalism: continuities in contemporary sociologies of journalists and the media”. *Max Weber Studies* 13, 2013, sid. 197–215

Ellement, Michael, “A Right to Speak and Spend: Objective Journalism and Judicial Races Post-Citizens United.” *Reynolds Courts & Media Law Journal* 2, 2012, sid. 321–338

Engelbert, Jiska & McCurdy, Patrick, “Capitalising on the plasticity of impartiality: the BBC and the 2009 Gaza appeal”. *Critical Discourse Studies* 8, 2011, sid. 183–201.

Flood, Chris & Hutchings, Stephen m.fl. “Between Impartiality and Ideology”. *Journalism Studies* 12, 2011, sid , 221–238

Fox, Carl, “Public Reason, Objectivity, and Journalism in Liberal Democratic Societies.” *Res Publica: A Journal of Legal and Social Philosophy* 19, 2013, sid. 257–273

Funck, Elin K. & Karlsson, Tom S. “Handbok för systematiska litteratur- och dokumentstudier inom samhällsvetenskapen”, (Göteborg, Kompendiet, 2021)

Gibran, Ben, “Virtue epistemology and journalistic objectivity.” *Ethical Space: The International Journal of Communication Ethics* 17, 2020, sid. 4–14

Kepplinger, Hans Mathias & Knirsch, Kerstin, “The Relevance of Weberian Ethics for Contemporary Journalism”. *European Journal of Communication* 16, 2011, sid. 5

Kim, Sung Ho. “Max Weber.” *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 2017. URL = <https://plato.stanford.edu/archives/sum2021/entries/weber/>

Kumar, Praveen, “Journalistic objectivity in Media risk debates: challenges & opportunities”. *Clarion: International Multidisciplinary Journal* 5, 2016, sid. 91–97

Lee, Jayeon, ““Friending” Journalists on Social Media: Effects on Perceived Objectivity and Intention to Consume News.” *Journalism Studies* 21, 2020, sid. 2096–2112.

Martine, Thomas & De Maeyer, Juliette, “Networks of reference: Rethinking objectivity theory in journalism.” *Communication Theory* 29, 2019, sid. 1–23

Mueller, James E., “Journalistic Objectivity: Time to Abandon It?” *Phi Kappa Phi Forum* 87, 2007, sid. 14–18

Muñoz-Torres, Juan Ramón, “Truth and Objectivity in Journalism”. *Journalism Studies* 13, 2012, sid. 566–582

Møller Hartley, Jannie & Askanius, Tina, “Activist-journalism and the Norm of Objectivity: Role Performance in the Reporting of the #MeToo Movement in Denmark and Sweden.” *Journalism Practice* 15, 2021, sid. 860–877.

Stenvall, Maija, “On emotions and the journalistic ideals of factuality and objectivity—Tools for analysis.” *Journal of Pragmatics* 40, 2008, sid. 1569–1586

Thorsen, Einar, “Journalistic Objectivity Redefined? Wikinews and the Neutral Point of View.” *New Media & Society* 10, 2008, sid. 935–954.

Tumber, Howard & Zelizer, Barbie, “Journalism and Objectivity [Special Issue].” *Journalism: Theory, Practice, and Criticism* 20, 2019, sid. 375–486

Wahl-Jorgensen, Karin & Berry, Mike, m.fl. "Rethinking balance and impartiality in journalism? How the BBC attempted and failed to change the paradigm".

JOURNALISM 18, 2017, sid. 781–800

Weischenberg, Siegfried, "The Disenchantment and Measurement of the Media World: Weber's Universal Press Project, its Fate and its Legacy". *Max Weber Studies* 13, 2013 sid. 237–253

Wien, Charlotte, "Defining Objectivity within Journalism", *NORDICOM Review*, 26(2), 2005, sid. 3–15.

Internetkällor

Granskningsnämnden för radio och tv, Beslut 2021-11-01, Dnr: 21/00465 och 627.

<https://webbdiarium.mprt.se/> Hämtad: 2021-12-03.

Granskningsnämnden för radio och tv, Beslut 2020-03-02, Dnr: 19/03341.

<https://webbdiarium.mprt.se/> Hämtad: 2020-12-06.

Granskningsnämnden för radio och tv, Beslut 2018-05-14, Dnr: 17/01477 och 1400.

<https://webbdiarium.mprt.se/> Hämtad: 2021-12-03.

Granskningsnämnden för radio och tv, Beslut 2018-03-05, Dnr: 17/02686.

<https://webbdiarium.mprt.se/> Hämtad: 2021-12-03.

Kulturdepartementet, "Tillstånd för Sveriges Radio att sända ljudradio",

Regeringsbeslut, Regeringen, 2019-12-05

<https://www.regeringen.se/4abd34/contentassets/8c24422cf3ce41848af8d36a8983638a/tillstand-for-sveriges-radio-ab-att-sanda-ljudradio.pdf> Ku2019/02006/MD Hämtad: 2021-11-23.

Kulturdepartementet, *Tillstånd för Sveriges Television AB att sända tv och sökbar text-tv*, Ku2019/02007/MD, Regeringsbeslut, Regeringen, 2019-12-05, sid 9.

<https://www.regeringen.se/4abd2c/contentassets/8c24422cf3ce41848af8d36a8983638a/tillstand-for-sveriges-television-ab-att-sanda-tv-och-sokbar-text-tv.pdf> Hämtad: 2021-11-23.

Myndigheten för press, radio och tv, *Det här är public service*, u.å.
<https://www.mprt.se/sanda-och-publicera-media/public-service/>. Hämtad 2021-12-09.

Myndigheten för press, radio och tv, *Innehållsregler för radio- och tv-sändningar*, u.å.
<https://www.mprt.se/regelverk/Sa-regleras-radio-och-tv-sandningar/innehallsregler-for-radio-och-tv/>. Hämtad: 2021-12-02.

Myndigheten för press, radio och tv: *Våra nämnder*, u.å.
<https://www.mprt.se/om-oss/om-verksamheten/vara-namnder/>. Hämtad: 2021-12-01.

Sveriges riksdag, Radio- och tv-lag (2010:696), 5 kapitlet, 1§,
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/radio--och-tv-lag-2010696_sfs-2010-696. Hämtad: 2021-12-02.

Sveriges riksdag, Radio- och tv-lag (2010:696), 14 kapitlet, 1§,
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/radio--och-tv-lag-2010696_sfs-2010-696. Hämtad: 2021-12-02.

Sveriges Riksdag, Radio- och tv-lag (2010:696), 16 kapitlet, §14,
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/radio--och-tv-lag-2010696_sfs-2010-696. Hämtad: 2021-12-02.